

Alina Simona Rusu

Educația bazată pe compasiune și învățarea spre comunitate (Service-Learning)

Dezvoltare curriculară interdisciplinară

Presa Universitară Clujeană

Alina Simona Rusu

**Educația bazată pe compasiune
și învățarea spre comunitate (Service-Learning)**

Dezvoltare curriculară interdisciplinară

Alina Simona Rusu

**Educația bazată pe compasiune
și învățarea spre comunitate
(Service-Learning)**

Dezvoltare curriculară interdisciplinară

Presa Universitară Clujeană

2020

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Cornel Cătoi

Conf. univ. dr. Mihai-Bogdan Iovu

Coperta: Foto Alina Bora

ISBN 978-606-37-0865-7

© 2020 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Cobzaș

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presă Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

Cuprins

Cuvânt de prezentare	7
CAPITOLUL 1 Parcursul personal către educația bazată pe compasiune și învățarea orientată spre comunitate	9
CAPITOLUL 2 Ce este și cum se poate face învățarea spre comunitate (Service-Learning)? Linii-ghid elaborate în cadrul proiectului SLIHE.....	29
CAPITOLUL 3 Modelul tranzițiilor dinspre voluntariat spre învățarea orientată spre comunitate. Propuneri și exemple.	47
CAPITOLUL 4 Dezvoltare curriculară interdisciplinară: Service- Learning prin interacțiuni pozitive cu animalele și valori educaționale bazate pe compasiune.	69
Referințe bibliografice	85
ANEXE	99

Cuvânt de prezentare

Cartea *Educația bazată pe compasiune și învățarea orientată spre comunitate* oferă cititorilor studenți, cadre didactice și membri ai comunității, aspecte privind valorile definitorii ale educației bazate pe compasiune, strategii și exemple de implementare și evaluare a învățării spre comunitate, dar și o serie de reflecții personale privind parcursul profesional al autoarei. Nevoia de interdisciplinaritate în planificarea componentelor curriculare care adresează implicarea civică a studenților, ca viitori lideri ghidați de compasiune, este justificată și prezentată pe tot parcursul celor patru capitole ale cărții, punctându-se aspectele specifice ale procesului de învățare și ale procesului de serviciu orientat spre rezolvarea nevoilor comunității, aici incluzând și comunitatea proximală, cea a colegilor cu nevoi speciale. O parte din conținutul acestei cărți, în special primul capitol, cel referitor la parcursul profesional al autoarei, a fost realizată cu ocazia elaborării tezei de abilitare în domeniul Științelor Educației, care a fost prezentată în anul 2019 în fața comisiei de referenți. Teza a fost intitulată *„Dezvoltare curriculară interdisciplinară: Service-Learning și valorile educaționale ale interacțiunilor om-animal”* (autor: Alina S. Rusu). Capitolele doi și trei ale acestei cărți sunt bazate pe contribuția autoarei la elaborarea colaborativă a unui manual de implementare a Service-Learning în învățământul superior, în cadrul proiectului Erasmus + de tip Parteneriat Strategic *„Service Learning în Universități – Promovarea celei de-a Treia Misiuni a Universităților și implicării civice a studenților”/SLIHE*, www.slihe.eu, coordonat de Universitatea Matej Bel din Banská Bystrica, Slovacia (2017-2020). Ultimul capitol al cărții oferă idei de construire a unei curricule interdisciplinare (obiective de învățare), care combină integrativ domeniul psihologie animală (interacțiunile pozitive om-animal) cu pedagogia de tip Service-Learning. În Anexe, cititorii vor găsi,

Educația bazată pe compasiune și învățarea spre comunitate

alături de imagini care ilustrează programele de implicare civică a studenților, o poveste alcătuită conform normelor educației bazate pe compasiune, întocmită de către autoare în cadrul obținerii acreditării de specialist internațional în domeniu (CHES/Certified Humane Educator Specialist).

CAPITOLUL 1

Parcursul personal către educația bazată pe compasiune și învățarea orientată spre comunitate

Una dintre definițiile des întâlnite în literatura de specialitate a educației bazate pe compasiune (engl. humane education) este „...încercarea de a inculca etica bunătății față de animale copiilor (n.a. și studenților) prin instruire formală sau informală” (Unti și DeRosa, 2003). Deși personal am început aprofundarea cunoașterii structurate a acestui domeniu relativ recent, o analiză introspectivă a intereselor de cercetare, a cursurilor predate și a programelor orientate spre comunitate în care m-am implicat ca și coordonator în ultimii zece ani, mi-a permis identificarea valorilor promovate în parcursul meu profesional (educație și cercetare), care sunt similare cu cele ale domeniului educației bazate pe compasiune. În paginile următoare, folosind metoda bibliotecii vii, voi prezenta parcursul meu profesional și de viață înspre educația bazată pe compasiune (față de oameni, animale și mediu) și învățare spre comunitate, imaginându-mi că întrebările vin dinspre studenții, colegii din mediul universitar și colaboratorii din comunitate, cu care am lucrat pe parcursul anilor sau lucrez în prezent.

Biblioteca vie sau *cartea vie* reprezintă un instrument pedagogic acceptat la nivel internațional de transmitere a informațiilor despre experiențele de viață și profesionale ale unei persoane într-o manieră care previne prejudecățile și discriminarea. Metoda cărții vii funcționează pe principiul deschiderii sau împrumutării unei cărți

dintr-o bibliotecă, doar că această carte reprezintă de fapt o persoană, încurajându-se dialogul deschis între cititor și carte (Little et al., 2011). Menționez că o parte din această prezentare a parcursului profesional și academic în relație cu valorile domeniului educației bazate pe compasiune a fost inclusă în teza de obținere a atestatului de abilitare (recunoașterea oficială a abilității de a coordona lucrări de doctorat) în domeniul Științelor Educației, în anul 2019, în cadrul Școlii Doctorale „Educație, Reflecție, Dezvoltare”.

În notele autobiografice pe care le-am alcătuit pentru diferite evenimente, am menționat întotdeauna faptul că am absolvit atât specializarea biologie, cât și specializarea psihologie (nivel licență), considerându-mă astfel biolog și psiholog. În prezent, sunt conferențiar universitar în cadrul Departamentului de Psihopedagogie Specială, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea Babeș-Bolyai (UBB), Cluj-Napoca, România, având de asemenea și titlul de ambasador Fulbright pentru mediul academic din România (2018-2023). Înființat în anul 1946 la inițiativa senatorului James William Fulbright, programul Fulbright are ca misiune promovarea înțelegerii reciproce dintre persoanele din Statele Unite ale Americii și persoane din alte țări ale lumii, prin mobilități de studiu, predare și cercetare, bazate pe schimburi de cunoaștere (științifică și culturală) și abilități (pentru detalii legate de valorile și misiunile programului Fulbright, a se vedea <http://www.fulbright.ro/>).

Din 2013 până în 2020, am coordonat programul postuniversitar de formare „*Terapie și activități asistate de animale pentru persoanele cu nevoi speciale*”, oferit într-un format interdisciplinar de către Departamentul de Psihopedagogie Specială, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, UBB, în colaborare cu Facultatea de Medicină Veterinară, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca. Acest curs postuniversitar este în prezent unicul program de pregătire academică la nivel național în domeniul *intervențiilor asistate de animale* (terapie și activități asistate de animale). Programul a atras în ultimii cinci ani peste 500 de absolvenți

din diverse domenii, precum: medicină veterinară, psihologie, psihopedagogie specială, kinetoterapie, asistență socială, educație, medicină umană și profesii conexe. Cei mai mulți dintre absolvenții acestui program au început să includă animalele în practica profesională, fie în cadrul școlilor în care lucrează (de exemplu la clasă sau în activități ale programului Școala Altfel), în cabinete individuale de consiliere psihologică și psihoterapie, iar unii au început să colaboreze cu asociații adresate persoanelor cu nevoi speciale, care sunt deschise spre intervenții asistate de animale.

În ceea ce privește experiența profesională și dinamica realizărilor în domeniul învățământului universitar (predare-învățare și cercetare), experiența mea cuprinde o perioadă de 24 de ani, fiind angajată inițial ca asistent universitar la Facultatea de Biologie și Geologie, Universitatea Babeș-Bolyai, din 1996 - 2000, urmând apoi studiile de doctorat în Științele Naturii (Biologie/Comportament animal), finalizate în 2004 la Universitatea din Zürich, Elveția. Din 2004 până în prezent, am funcționat în diferite posturi academice la Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea Babeș-Bolyai. Disciplinele pe care le predau în prezent la nivel licență și nivel master sunt: *Terapia și activitățile asistate de animale*, *Psihologia animală*, *Psihobiologia sexualității: modele aplicate* și *Aplicații ale psihologiei pozitive în instituții incluzive*. Toate aceste discipline sunt conectate cu programe și activități interactive adresate studenților (de exemplu: voluntariat, activități înspre comunitate, practică), fiind structurate nu doar pe baza competențelor specifice curriculei și specializării, dar și pe baza competențelor transversale civice și socio-emoționale, care permit studenților identificarea și adresarea nevoilor comunității în relație cu conținutul curricular. De exemplu, într-unul dintre aceste programe conectate cu disciplinele pe care le predau, studenții învață să organizeze campanii de promovare a deținerii responsabile a animalelor de companie/Ziua Interacțiunii Om-Animal, sau să elaboreze programe educaționale pentru sănătate sexuală de tip student-pentru-student.

O perioadă marcantă în dezvoltarea interesului pentru educație orientată spre comunitate a fost cea cuprinsă între anii 2014 - 2017, când am avut ocazia să mă implic în coordonarea Biroului pentru Studenți cu Dizabilități al Universității Babeș-Bolyai. Biroul a fost fondat în 2013, cu scopul de a asigura șanse egale la educație pentru toți studenții, acesta funcționând momentan ca și centru de servicii incluzive pentru studenții cu dizabilități, în conformitate cu legislația națională și internațională în vigoare. Experiența de coordonare a acestui Birou a deschis oportunități pentru o serie de colaborări naționale și internaționale în domeniul educației incluzive care abordează principiul designului universal și ideea de acces pentru toți. În timpul activității mele în sistem de voluntariat în cadrul acestui Birou, am reușit, împreună cu studenții voluntari și colaboratorii din domeniul interacțiunii om-animal, să includem prezența animalelor de terapie (câini) în programe sportive adresate studenților cu și fără nevoi speciale, împreună cu membri ai comunității din diferite asociații non-profit, cum ar fi persoane cu boli genetice rare, dizabilități motorii, diagnostic din spectrul autist și altele.

Ideea includerii animalelor de terapie în aceste programe prin exerciții de agilitate a fost de a crea un spațiu pozitiv și sigur de interacțiune, bazat pe acceptare necondiționată facilitată de prezența animalelor. Ca urmare a numeroaselor activități cu studenții și membrii comunității bazate pe interacțiunea directă și incluzivă cu persoane cu nevoi speciale în direcția conștientizării nevoii de atitudini favorabile față de diversitate în mediul educațional, în anul 2014, Biroul pentru Studenți cu Dizabilități al UBB a fost nominalizat la categoria *Porți Deschise – Instituții care promovează accesibilitatea* în cadrul Galei Naționale a Persoanelor cu Dizabilități.

Un aspect important în favoarea intereselor profesionale care a contribuit la creșterea interesului pentru ceea ce înseamnă educația bazată pe compasiune și cea orientată spre comunitate (engl. *Service-Learning*), a fost experiența de coordonator de teze de

doctorat în cadrul Școlii Doctorale „Educație, Reflecție, Dezvoltare”, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, UBB, din 2014 până în prezent, începând inițial cu domeniul Psihologie (2014-2019) și continuând cu domeniul Științelor educației (2019 – prezent). Experiența în cadrul acestei Școli a permis și coordonarea unor teze în regim de cotutelă (domeniul științelor animale), precum și colaborarea în comisii de îndrumare în cadrul unor teze din domenii ca filosofia, în care se adresau teme de tip eco-pedagogie morală și promovarea nevoii de educație timpurie înspre respectul față de natură.

Deși accentul coordonării tezelor de doctorat a fost pus în principal pe aspecte psihologice ale fenomenelor cercetate, o serie de publicații realizate împreună cu studenții coordonați au încorporat elemente educaționale teoretice și practice, vizând atât educația formală, cât și cea informală și nonformală înspre responsabilitate civică și competențe bazate pe compasiune. Exemple de categorii de teme educaționale interdisciplinare adresate în lucrările publicate în cadrul tezelor de doctorat coordonate sunt:

- 1. Învățarea spre comunitate (Service-Learning) în învățământul superior** – această categorie de teme se regăsește într-o serie de publicații (Copaci & Rusu, 2015; 2016; 2018; Rusu, Copaci, & Soos, 2015; Copaci, Soos, & Rusu, 2017). Unele din aceste publicații reprezintă o muncă de pionierat în ceea ce privește dezvoltarea și testarea unui program de tip Service-Learning student-pentru-student, destinat studenților înscriși la modulul pedagogic și având ca scop utilizarea componentei de reflecție pentru îmbunătățirea abilităților de predare-învățare, dar și a abilităților civice ale studenților. Tot în cadrul acestor publicații s-a realizat validarea lingvistică pentru utilizare în limba română a unui instrument care permite măsurarea atitudinilor și abilităților legate de implicarea civică a studenților, precum și a comportamentele lor prosociale (Scala Atitudinilor și Abilităților Civice/engl. *Civic Attitudes and Skills* – CASQ; Moely et al., 2002).

2. Atitudinile față de animale și valorile aplicate ale interacțiunilor pozitive om-animal:

Investigarea științifică a acestor teme s-a concretizat într-o serie de publicații, cum ar fi prezentarea unei metode interdisciplinare din etologie și sociologie de evaluare a efectelor unui program de terapie asistată de câini asupra dezvoltării limbajului și abilităților socio-emoționale ale unor copii cu nevoi speciale (Chitic și Rusu, 2016). Tot în contextul colaborării interdisciplinare cu studenții doctoranzi, a fost realizată o analiză sistematică a literaturii de specialitate privind efectele psihologice ale interacțiunilor pozitive om-câine (Pop et al., 2014), urmată de prezentarea rezultatelor unui program de para-agilitate (conducere ghidată a câinilor printre obstacole de către persoane cu nevoi speciale), în care s-au urmărit indicatori comportamentali ai afectelor pozitive atât la beneficiarii programului (copii cu diagnostic din spectrul autist), cât și la nivelul câinilor. Acest studiu a fost parte din cadrul unui proiect de colaborare cu parteneri din comunitate: Asociația Autism Transilvania din Cluj-Napoca și Școala de Dresaj Canin Pet Joy Sports, în urma căruia s-au emis o serie de recomandări utile privind nevoia includerii unor elemente clare de structurare a activităților de joc (de exemplu, curse cu obstacole, exerciții simple cu obiective clare, instrucțiuni verbale etc.) în interacțiunile în care sunt implicați copii cu diagnostic din spectrul autist și câini, fie că aceștia sunt animale de companie sau de terapie. Astfel, combinația dintre joc liber și structurat pare să fie cea mai potrivită pentru asigurarea unui mediu perceput ca sigur, atât pentru copii, cât și pentru câini (Rusu, 2017). Un alt studiu relaționat cu interesele pentru educația bazată pe compasiune și promovarea interacțiunilor responsabile om-animal a rezultat din colaborarea cu Dennis C. Turner, profesor în cadrul Universității din Zürich și director al Institutului de Etologie Aplicată și Psihologie Animală, Elveția, considerat unul dintre cei mai cunoscuți specialiști la nivel internațional în domeniul interacțiunilor om-animal, fost președinte al International Association of Human-Animal Interaction

Organizations (IAHAIO). Acest studiu a permis analiza comparativă transculturală a atitudinilor față de animale între România și Mexico City, folosindu-se un instrument elaborat de către Dennis Turner (Chestionarul atitudinilor față de animale; Turner, 2010), prin care se măsoară o serie de percepții și aspecte instrumentale și afective care compun atitudinile față de animale (de companie, sălbatice, de fermă, din parcuri și grădini zoologice).

Tipul și nivelul atitudinilor favorabile față de animale reprezintă o variabilă importantă în asigurarea manifestării efectelor benefice ale *interacțiunilor om-animale* (IOA) la nivel psiho-fiziologic și social, iar aceste atitudini pot să fie modelate prin expunerea indivizilor umani la interacțiuni pozitive cu acestea, dacă este posibil începând din copilăria timpurie și continuând pe tot parcursul vieții (Serpell, 2015; Rusu, Pop, & Turner 2018; Rusu, 2019). Una dintre definițiile cele mai vehiculate în literatură a atitudinilor față de animale este următoarea ”...*tendințe psihologice exprimate prin evaluarea unei anumite entități cu un anumit grad de favorabilitate sau defavorabilitate*” (Eagly & Chaiken 2010, citat în Rusu, 2019). Dimensiunile de exprimare a favorabilității atitudinilor față de animale sunt următoarele (Serpell 2004; Serpell & Hsu, 2016): dimensiunea *afectivă* (sau emoțională), bazată pe stări afective, emoții, percepția nevoilor animalelor și tendința de antropomorfizare a animalelor, și dimensiunea *instrumentală*, bazată pe valoarea utilitară și/sau economică a animalelor. Ambele dimensiuni permit cercetătorilor din domeniul IOA identificarea acelor componente atitudinale care sunt asociate cu trăsături specifice unei anumite specii de animal, în asociere cu interesele indivizilor umani în ceea ce privește animalele respective, inclusiv cu resursele alocate interacțiunii optime cu aceste animale (cum ar fi: financiare, investiție de timp, grijă veterinară și educație privind nevoile acestora; Serpell, 2004).

Un număr tot mai mare de cercetări susțin faptul că atitudinile favorabile față de animale corelează pozitiv cu nivelul de empatie și

compasiune față de oameni, aducând astfel informații valoroase privind rolul interacțiunilor pozitive om-animal în programele de adresare a deficitelor de empatie și a celor de prevenție a comportamentelor anti-sociale la copii, adolescenți și alte categorii de vârstă (de exemplu, Signal & Taylor, 2007; Tedeschi, Fitchett, & Molitor 2005). Mai multe detalii despre aceste aspecte privind posibilitățile de investigare și modelare a atitudinilor față de animale prin educație sunt prezentate în capitolul *Investigarea atitudinilor față de animalele de companie în România: Deschideri spre educația bazată pe compasiune* (Rusu, 2019), publicat în volumul *Studii de antrozologie. Interacțiunea om-animal din perspectivă interdisciplinară* (Editura Pro Universitaria, București).

Tot în acest capitol și în contextul educării atitudinilor favorabile față de animale în comunitate, am prezentat descrierea Programului-eveniment **Ziua Interacțiunii Om-Animal** (ZIOA), organizat de obicei de două ori pe an din 2013 până în prezent, în colaborare cu Facultatea de Medicină Veterinară (Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, Cluj-Napoca). ZIOA este un program orientat înspre comunitate realizat cu implicarea studenților voluntari din domeniile Psihologie (programul implică în primul rând studenții înscriși la disciplina opțională Psihologie Animală, specializarea Psihologie, nivel licență), biologie și medicină veterinară, având ca scop promovarea cunoștințelor și atitudinilor optime față de animale (deținerea responsabilă, managementul riscului zoonotic și prevenția abuzurilor față de animale). În cadrul acestui program, au loc schimburi de bune practici între specialiști din diferite profesii orientate spre animale și demonstrații pentru comunitate ale interacțiunilor optime cu animalele de companie și terapie (câini, pisici, cai, reptile), precum și cu câini-ghid pentru persoane cu deficiențe de vedere. Numărul foarte mare de participanți din comunitate la fiecare ediție a programului ZIOA indică nu doar deschiderea spre astfel de evenimente care includ interacțiuni pozitive om-animal și prezența interactivă a specialiștilor în domeniu (etologi, medici veterinari, psihologi, reprezentanți ai ONG-urilor din sfera protecției

animalelor), dar și nevoia comunității spre educație bazată pe bunătațe față de animale. Nu în ultimul rând, acest program-eveniment reprezintă un mediu educațional de învățare prin descoperire (engl. *learning by doing*) a ceea ce înseamnă interacțiunile optime om-animale, precum și de formare a studenților ca agenți ai schimbării și promotori formali și informali ai formelor de educație bazată pe bunătațe și compasiune față de animale, oameni și mediu. Beneficiarii direcți ai programului ZIOA sunt membri ai comunității locale, cei mai mulți fiind actuali proprietari de animale de companie sau persoane care explorează decizia de a adopta un animal. Beneficiarii indirecti sunt studenții voluntari participanți și reprezentanții ONG-urilor locale și regionale cu preocupări în protecția animalelor și promovarea deținerii responsabile a animalelor de companie, ultimii raportând că mulți dintre studenții voluntari în cadrul ZIOA și-au exprimat ulterior interesul pentru continuitatea implicării în stagii, activități practice și/sau deschideri viitoare de angajare în domeniul profesiilor legate de animale și programe orientate către comunitate.

Literatura de specialitate punctează faptul că programele educaționale bazate pe compasiune și bunătațe față de animale, mediu și oameni, așa cum este Programul ZIOA descris mai sus, pot avea un rol esențial nu doar în stimularea implicării civice a studenților, dar și în dezvoltarea empatiei și compasiunii față de animale și oameni (*notă*: compasiunea este adesea definită ca fiind bazată pe răspunsul empatic direcționat spre rezolvarea nevoilor unei alte ființe aflate în suferință). Educația bazată pe compasiune față de animale are o tradiție de peste 140 de ani în spațiul nord american în ceea ce privește documentarea acestei forme de pedagogie în direcția prevenției cruzimii față de animale (Unti & DeRosa, 2003; Thompson & Gullone, 2003).

În România, un exemplu de astfel de program este „*Copiii învață să protejeze animalele*”, în cadrul căruia am avut ocazia să coordonez componenta de cercetare privind efectele la nivel de atitudini și

empatie ale elevilor implicați în acest program față de animale. Programul a fost dezvoltat și implementat de către Fundația Vierpfoten în anul 2010 în câteva școli primare din București și județul Cluj. Obiectivele principale ale programului „*Copiii învață să protejeze animalele*” au constatat în educarea copiilor cu privire la animale și însușirea unei atitudini de respect față de animale bazată pe conturarea unei imagini corecte, conformă cu realitatea bazată pe cunoștințele biologice și ecologice ale vieții animalelor (Chitic & Rusu, 2018). Evaluarea științifică a efectelor acestui program la nivelul empatiei și atitudinilor copiilor (cu vârsta cuprinsă între 10-11 ani) față de animale a indicat modificări în direcții pozitive ale empatiei față de animale după parcurgerea programului. În ceea ce privește atitudinile față de animale, s-a înregistrat o tendință de normalizare a acestora în ceea ce privește componenta *antropomorfizare* (atribuirea animalelor de stări mintale umane, în special motivații și intenții specifice interacțiunilor umane; Kennedy, 1992), acesta înregistrând un nivel mai scăzut după parcurgerea programului de către copii (Chitic & Rusu, 2018). Rezultatele au fost interpretate din perspectiva unei mai bune conștientizări a nevoilor animalelor de către copiii participanți în program, acest lucru încadrându-se la obiectivul programului de a promova interacțiunile responsabile om-animale.

În ultimii zece ani ai activității mele profesionale, datorită implicării în coordonarea directă a activităților de voluntariat cu studenții înscriși la diferitele discipline pe care le predau în cadrul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, dar și în cadrul colaborării cu studenții de la Facultatea de Biologie și Geologie și Facultatea de Medicină Veterinară, interesul meu profesional a început să fie concentrat pe mecanismele și efectele activităților orientate spre comunitate asupra abilităților prosoziale și empatice ale studenților, în special asupra modalităților formative de reflecție pe parcursul și la finalul programelor considerate a fi de succes atât de către studenți, cât și de către partenerii din comunitate. Astfel, din 2013 până în prezent, implicarea mea constantă în pregătirea mai multor

generații de studenți în cadrul programelor orientate spre comunitate, în special al Zilei Interacțiunii Om-Animal, care este un program conectat curricular cu disciplina Psihologie Animală, a stimulat interesul de a investiga literatura de specialitate pentru a identifica acele studii care adresează conexiunile între implicarea studenților în comunitate și procesul de predare-învățare. În urma acestui studiu al literaturii de specialitate, am descoperit existența conceptului de învățare spre comunitate sau **Service-Learning (SL)**, cunoscut ca o practică pedagogică inovatoare (Heffernan, 2001) care permite combinarea serviciilor adresate nevoilor comunității cu oportunități de învățare pentru studenți, în conexiune cu conținutul curricular și cu competențele care susțin curricula respectivă.

Prima lucrare în care am început să abordez științific subiectul Service-Learning a fost publicată în 2014 (Rusu, Bencic, & Hodor) și se intitulează *„Programe de tip Service-Learning pentru studenții români - o analiză a programelor internaționale și idei de implementare”*. Lucrarea prezintă conceptul de SL în cadrul unor definiții de lucru identificate în literatura de specialitate, câteva modele funcționale ale instituționalizării SL la nivel internațional și oferă o analiză calitativă a stării actuale a Universității Babeș-Bolyai în termeni de pregătire și deschidere pentru implementarea SL în procesul de predare-învățare și la nivel de politici instituționale. Literatura revizuită în lucrare indică faptul că, atunci când se definește SL în contextul învățământului superior, se sugerează că este necesar să se facă distincție între SL și alte forme de activități care implică munca în comunitate (de exemplu, voluntariat spontan sau organizat, practică de profil, campanii de caritate cum sunt strângerile de fonduri pentru o cauză umanitară etc.; Fiske, 2001; Furco și Holland, 2005). Astfel, se subliniază că SL se distinge de celelalte tipuri de activități orientate spre comunitate prin conexiunile cu procesul de învățare (conexiunea curriculară). Concret, SL este considerată o abordare pedagogică în care se pot integra serviciile spre comunitate cu studiul academic, având ca scopuri îmbogățirea procesului de învățare (facilitând o mai bună înțelegere a conținutului cursului și o

apreciere mai largă a disciplinei), promovarea responsabilității civice și participarea socială a studenților, consolidând astfel relațiile cu comunitatea (Fiske, 2001; Bringle & Hatcher, 1996; Hanover Research, 2011).

În ceea ce privește istoria pedagogiei de tip Service-Learning, o serie de autori conectează SL cu învățarea experiențială, aceasta fiind considerată unul dintre părinții academici ai conceptului (Furco, 2011). Cele mai multe programe de tip SL, care au susținere sub formă de politici instituționale și sisteme de creditări ale activităților studenților, au tradiție în Statele Unite ale Americii (Dostillio, 2017). După Dostillio (2017), elementele principale care favorizează procesul de instituționalizare a SL în învățământul universitar sunt reconsiderarea potențialului studenților ca agenți ai schimbării sociale și alinierea misiunilor universităților cu nevoile comunității. Cele mai multe universități din SUA, dar și din anumite țări din spațiul european, cum ar fi Spania, Germania, Cehia, Austria, au structuri clare de management instituțional al SL, în direcția conectării curriculare cu comunitatea, prin implicarea studenților. De exemplu, în SUA, peste o mie de universități de stat și private fac parte din coaliția Campus Compact, care are ca obiectiv major construirea de sens civic pentru instituțiilor de învățământ superior prin oferirea studenților de posibilități de dezvoltare a **responsabilității civice** în conexiune cu mediul academic (Butin, 2005). Responsabilitatea civică este definită ca participarea activă și cu sens a unui individ în viața publică a comunității (Gottlieb & Robinson, 2003).

Lucrarea în care am prezentat o analiză calitativă a deschiderii Universității Babeș-Bolyai față de implicarea civică a studenților prin activități orientate spre comunitate, cum ar fi practica sau voluntariatul (Rusu, Bencic, & Hodor, 2014), chiar dacă specifică faptul că SL nu apărea ca și concept în documentele publice și politicile instituționale, a atras o serie de citări în literatura de specialitate, precum și interesul pentru colaborare din partea unor instituții de învățământ superior și parteneri din comunitate (naționali și

internaționali), în direcția identificării strategiilor optime de implementare a SL în interacțiunile cu studenții. Astfel, din martie până în septembrie 2016, am fost invitată să fac parte din prima generație de cadre didactice universitare din Europa de Est și Centrală, care urmau să fie instruite online în ceea ce înseamnă componentele și implementarea Service-Learning în învățământul superior. Acest curs de instruire a fost oferit de Organizația CLAYSS (*Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario*, Argentina), cu sprijinul Fundației Porticus, Viena, Austria. Fondată în 2002, CLAYSS (<http://www.clayss.org/>) este organizație cu prestigiu internațional care promovează dezvoltarea pedagogiei de tip SL în America Latină, promovând ideea de solidaritate a profesorilor, studenților și comunității în adresarea nevoilor civice. CLAYSS oferă instruire atât personalului din instituțiile academice, cât și reprezentanților comunității, pentru a ajuta în formarea atitudinilor prosoziale la nivelul persoanelor implicate în SL și pentru a dezvolta proiecte de Service-Learning în mediul preuniversitar, instituții de învățământ superior și organizații de tineret.

Programul de instruire în implementarea SL s-a încheiat cu o întâlnire a primei generații de absolvenți din spațiul european, în septembrie 2016, la Viena, fiind găzduită de Fundația Porticus. Această întâlnire a marcat începutul unei colaborări valoroase între diferite țări, care a pus bazele proiectului de tip Parteneriat Strategic Erasmus + *“Service Learning în Universități – Promovarea celei de-a Treia Misiuni a Universităților și implicării civice a studenților”*/SLIHE, 2017-1-SK01-KA203-035352, www.slihe.eu, coordonat de Universitatea Matej Bel din Banská Bystrica, Slovacia (2017-2020), în cadrul căruia am coordonat echipa UBB. Proiectul SLIHE a inclus un consorțiu format din șase instituții partenere din Uniunea Europeană (Slovacia, Republica Cehă, România, Germania, Croația și Austria) și două instituții non-europene, inclusiv Organizația CLAYSS din Argentina. Ideea formării acestui consorțiu academic s-a bazat pe reconsiderarea poziției universităților față **de a treia misiune** a lor, pe lângă educație și cercetare, adică rolul lor social, reflectat

în implicarea în comunitate și societate. Scopul principal al acestui proiect a fost de a consolida capacitatea universităților din Europa Centrală și de Est de a-și îndeplini rolul social prin implementarea strategiei de tip SL, adaptată contextului educațional al fiecărei instituții (analiza nevoilor, dezvoltarea instrumentelor și materialelor de formare). Important de menționat este că această carte a fost elaborată în cadrul proiectului SLIHE ca element de diseminare a unor materiale dezvoltate în cadrul proiectului (cum ar fi: modelul în patru faze de implementare a SL, posibilități de tranziție de la voluntariat spre SL și exemple). Manualele de instruire a personalului academic în direcția planificării și implementării SL, inclusiv curricula programului de instruire, precum și exemple de bune practici (cursuri cu componentă de SL) pot fi accesate integral și gratuit pe pagina proiectului SLIHE: www.slihe.eu.

Pe lângă implicarea în proiectul SLIHE menționat mai sus, un impact semnificativ asupra orientării mele spre dezvoltarea curriculară interdisciplinară (combinația dintre Service-Learning și domeniul interacțiunilor om-animal), l-a avut mobilitatea de cercetare finanțată în cadrul programului româno-american Fulbright, în perioada septembrie – decembrie 2017, la Facultatea de Asistență Socială, Universitatea din Rutgers, New Jersey, SUA. Obiectivul principal al acestei burse de cercetare a fost proiectarea curriculum-ului unei discipline intitulată „*Service-Learning pentru responsabilitate civică*”, în colaborare cu Rebecca Davis, directorul Centrului de Asistență Socială Globală din cadrul Universității din Rutgers. În propunerea de dezvoltare curriculară interdisciplinară bazată pe Service-Learning, am luat în considerare mai multe tipuri de activități orientate spre comunitate (de exemplu, implicarea studenților în realizarea unei campanii de conștientizare a interacțiunilor optime om-animal), dar și modurile de evaluare a implicării civice a studenților, bazate pe competențele specifice dezvoltării profesionale în domeniul asistenței sociale, așa cum sunt acestea elaborate în sistemul educațional american. Rezultatele acestui stagiu de cercetare vor fi prezentate în detaliu în cadrul Capitolului IV al acestei lucrări.

Drumul spre adresarea nevoii resimțite la nivel personal de formare în domeniul educației bazate pe compasiune a fost deschis în octombrie 2015, când, alături de studenții voluntari din cadrul Biroului pentru Studenți cu Dizabilități al Universității Babeș-Bolyai pe care l-am coordonat în perioada 2014-2017, am reușit să organizăm cu succes un program de tip student-pentru-student, având ca obiectiv strângerea de fonduri pentru asigurarea unei burse speciale de ajutor social pentru una dintre studentele cu dizabilități din cadrul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, UBB. Timp de o săptămână, peste 50 de studenți voluntari au participat la realizarea unui târg de cărți și materiale de curs donate de către studenți, profesori și personal administrativ, din vânzarea cărora s-a reușit obținerea unei sume echivalente bursei sociale pentru 10 luni, acoperind astfel nevoile de transport de acasă spre facultate pentru o studentă cu diagnostic de scleroză multiplă. Sloganul acestui program a fost „Învață să îți pese, îți pasă ca să înveți” (engl. *Learning to care, care for learning*). Proiectul a fost documentat de către studenți cu poze și jurnal zilnic de reflecție sub formă de postări pe pagina Biroului pentru Studenți cu Dizabilități, atrăgând interesul presei locale și naționale. Mai mult decât atât, ca urmare a diseminării descrierii proiectului în limba engleză, acesta a câștigat titlul de proiectul lunii noiembrie 2015 pe platforma educațională prestigioasă la nivel mondial *Roots & Shoots*, aparținând Institutului Jane Goodall din Anglia.

Fondată în 1991 de către renumita cercetătoare dr. Jane Goodall, această platformă are ca scop încurajarea prin educație a respectului și compasiunii față de orice formă de viață, promovarea înțelegerii diversității culturale și a credințelor și de a inspira fiecare individ să treacă la acțiune pentru a construi o lume mai bună pentru oameni, animale și mediu. Jane Goodall este unul dintre cei mai prestigioși primatologi din lume, fiind cunoscută în primul rând prin studiile sale de pionierat privind observațiile comportamentale ale cimpanzeilor în sălbăcie în Tanzania, începând din anii '60 până în prezent, acesta fiind considerat cel mai de durată proiect de

cercetare a animalelor în sălbăticie. Prin programele sale derulate în cadrul Institutului Jane Goodall, ea a devenit cunoscută la nivel mondial prin campaniile sale de conservare a mediului și apărare a drepturilor umane. Programul Roots & Shoots împuternicește în special tinerii să devină lideri care acționează și se implică prin filtrul abilităților care alcătuiesc compasiunea, cum ar fi: introspecție, gândire critică, construire de sens și semnificație, inspirație pentru coechipieri, empatie, colaborare, comunicare onestă, adaptabilitate și reziliență. Platforma oferă o serie de cursuri online de formare, unul dintre acestea fiind cel de *Service-Learning pentru dezvoltarea liderilor capabili de compasiune*. În urma absolvirii acestui curs, în anul 2019, am aprofundat o formulă în 4 pași a dezvoltării activităților de tip Service-Learning (engl. *Roots & Shoots 4-step formula for Service-Learning*): începerea implicării, cartarea nevoilor comunității, acțiune, celebrare și reflecție.

Următorul pas care a definitivat formarea mea în educație bazată pe compasiune a constat în absolvirea unui program de instruire și acreditare internațională ca specialist în domeniul *Humane Education* (CHES, Credited Humane Education Specialist), oferit în format online de către Academia de Învățare Prosocială, SUA (engl. *Academy of Prosocial Learning*), în perioada martie 2019 – aprilie 2020. Academia de Învățare Prosocială întrunește o serie de experți cunoscuți la nivel internațional în domeniul cultivării empatiei și valorilor morale în educație și cercetare. Programul de acreditare ca specialist internațional CHES constă în cinci module de cursuri, fiecare având o durată între 30 și 90 de zile, unele fiind în sistem individual, altele în sistem de grup (acestea din urmă fiind cu instructor online și platformă de sarcini cu date-limită de predare), cu conținut bogat și sarcini de lucru, inclusiv evaluare și elaborare de programe de tip Service-Learning și educație bazată pe compasiune. Structura cursului de formare este prezentată succint mai jos (pentru detalii privind programul de formare, a se vedea <https://www.prosocialacademy.org/>):

- **Modulul 1 – Istoria educației bazate pe compasiune.** Educația bazată pe compasiune se știe că are o istorie îndelungată și bogată, primele lucrări oficiale în domeniu datând din anul 1963, când John Locke elaborează capitolul „Despre cruzime”, în cartea „*Cugetări privind educația*”, în care analizează conexiunea între abuzurile copiilor față de animale și manifestarea ulterioară a cruzimii față de oameni. Acest modul introduce câțiva jucători-cheie și curente ale trecutului și prezentului în ceea ce privește domeniul, trecând în revistă o serie de schimbări (negative și pozitive) asociate cu mișcarea educației bazate pe bunătate și compasiune.
- **Modulul 2 - Educația bazată pe compasiune și teorii ale învățării și dezvoltării.** Acest modul este conceput pentru a oferi cursanților (cei mai mulți fiind din domeniul Științelor Educației, inclusiv psihopedagogie specială) o înțelegere a teoriilor fundamentale ale învățării și modul în care acestea se raportează la educația bazată pe compasiune și dezvoltarea morală. Modulul include o examinare detaliată a unor programe existente de educație bazată pe compasiune, atent selectate de către instructorii cursului. Cursanții sunt ghidați să reflecteze critic asupra experiențelor anterioare individuale, să le împărtășească în platforma de discuții alocată modulului, iar ulterior vor învăța cum să creze programe și medii de învățare pentru a sprijini creșterea academică, socială și emoțională pentru o gamă largă de abilități ale studenților lor, ținând cont și de diversitate culturală și nevoile specifice ale acestora.
- **Modulul 3: Magia poveștilor. Încurajarea empatiei prin tehnici narative.** Acest modul examinează modurile în care narativul este compatibil cu modurile de lucru ale minții umane, de ce poveștile sunt atât de eficiente în transmiterea valorilor morale și cum pot contribui la construirea perspectivelor în rândul studenților. Modulul este bazat pe conținut practic și teoretic despre povești și literatură, fiind planificat pentru a înțelege elementele

componente ale unei povești, ce înseamnă și cum se analizează structura literaturii de tip realitate-ficțiune și cea care transmite valori specifice educației bazate pe compasiune, evitând antropomorfizarea, zoomorfizarea și stigmatizarea oamenilor și animalelor regăsite în aceste povești. De asemenea, cursanții aprofundează tehnici de citire a poveștilor folosind întrebări care stimulează construirea de perspectivă și gândirea critică. La finalul acestui modul, fiecare cursant construiește o poveste care să respecte criteriile educației bazate pe compasiune. Povestea construită de mine este intitulată „*Micul păianjen, Alice și pădurea*”, fiind prezentată în premieră în limba română în Anexa I a acestei lucrări.

- **Modulul 4 – Responsabilizarea tinerilor prin Service-Learning.**

În acest modul se explorează definiții de lucru ale pedagogiei de tip Service-Learning și modurile în care instituțiile educaționale, organizațiile de tineret și chiar studenții în manieră individuală se pot asocia cu parteneri din comunitate pentru a realiza schimbări locale pe baza răspunsului la nevoi specifice, dezvoltând și exersând în același timp abilități de viață și civice. Specific, în acest modul, cursanții analizează fiecare etapă a elaborării, implementării și evaluării activităților de tip Service-Learning, cu accent pe ceea ce înseamnă reflecția critică și importanța acesteia în dezvoltarea gândirii critice, a empatiei și a conștientizării impactului implicării civice asupra valorilor individuale. Modulul oferă cunoștințe procedurale și practice de a comunica eficient cu potențialii parteneri din comunitate și de a adresa împreună, nu a lucra pentru, nevoile membrilor comunității.

- **Modulul 5 – Rolul educatorului în întreruperea ciclului violenței.**

În acest modul se prezintă și învață strategii pentru dezvoltarea empatiei și compasiunii ca modalități de prevenire a violenței, cursanții familiarizându-se cu instrumente utile bazate pe cercetări științifice pentru recunoașterea abuzurilor față de animale în familii, precum și identificarea indicatorilor abuzurilor

domestice. De asemenea, se prezintă și analizează metodele legale și bazate pe auto-protecție privind raportarea potențialelor abuzuri, intenționate sau nu, față de animale. Un accent puternic se pune asupra investigațiilor științifice privind asocierea între cruzimea față de animale în copilăria timpurie și manifestarea ulterioară în anumite cazuri a comportamentelor antisociale și a violenței domestice, oferindu-se linii-ghid educaționale pentru întreruperea ciclului violenței în familie și asupra animalelor.

În urma absolvirii acestui program de formare, am obținut creditația internațională ca specialist în educația bazată pe compasiune (engl. *Certified Humane Educator Specialist/CHES*), fiind în prezent singura persoană din România înscrisă în Registrul Internațional al Educatorilor, <https://www.prosocialacademy.org/humane-educator-registry>. Acreditarea se reînnoiește după fiecare trei ani și validează deținerea abilităților de dezvoltare, implementare și evaluare a programelor educaționale orientate spre comunitate, inclusiv voluntariat și Service-Learning, precum și posibilitatea de oferire de formare în domeniul educației bazate pe compasiune instituțiilor educaționale și organizațiilor de tineret.

Această certificare internațională ca expert în domeniul Humane Education, precum și celelalte aspecte prezentate mai sus, în special colaborarea intensă în ultimii patru ani cu membrii echipei proiectului Erasmus + SLIHE "*Service Learning în Universități – Promovarea celei de-a Treia Misiuni a Universităților și implicării civice a studenților*", au motivat și susținut elaborarea și publicarea acestei lucrări, care are ca scop împărtășirea de cunoștințe și exemple de bune practici în direcția dezvoltării curriculare interdisciplinare, ca punct esențial de pornire în formarea tinerilor cu abilități civice bazate pe compasiune și bunătate față de oameni, animale și mediu.

CAPITOLUL 2

Ce este și cum se poate face învățarea spre comunitate (Service-Learning)? Linii-ghid elaborate în cadrul proiectului SLIHE.

Capitolul de față se bazează în mare parte pe manualele elaborate în cadrul proiectului de tip Parteneriat Strategic Erasmus + *“Service Learning în Universități – Promovarea celei de-a Treia Misiuni a Universităților și implicării civice a studenților”/SLIHE, 2017-1-SK01-KA203-035352, www.slihe.eu, coordonat de Universitatea Matej Bel din Banská Bystrica, Slovacia (2017-2020), în cadrul căruia am coordonat echipa Universității Babeș-Bolyai. Proiectul SLIHE a inclus un consorțiu format din șase instituții partenere din Uniunea Europeană (Slovacia, Republica Cehă, România, Germania, Croația și Austria) și două instituții non-europene, una dintre acestea fiind Organizația CLAYSS din Argentina. Manualele de instruire a personalului academic în direcția planificării și implementării SL, inclusiv curricula programului de instruire, precum și exemple de bune practici (cursuri cu componentă de SL testate de instituțiile partenere pe parcursul derulării proiectului) pot fi accesate integral și gratuit pe pagina proiectului SLIHE: www.slihe.eu. Acestea sunt disponibile în limba engleză, precum și în limbile naționale ale instituțiilor partenere, inclusiv limba română.*

Așa cum s-a specificat și în capitolul anterior, motivația formării acestui consorțiu academic internațional s-a bazat pe reconsiderarea poziției universităților față de cea de-a **treia misiune** a lor, pe

lângă educație și cercetare, adică rolul lor social, reflectat în implicarea activă în comunitate și societate, la nivel de studenți, cadre didactice și instituție. Scopul principal al acestui proiect a fost de a consolida capacitatea universităților din Europa Centrală și de Est de a-și îndeplini rolul social prin implementarea strategiei de tip SL adaptată contextului educațional național și instituțional (analiza nevoilor, dezvoltarea instrumentelor și materialelor de formare). Important de menționat este că această carte a fost elaborată în cadrul proiectului SLIHE ca material de diseminare a rezultatelor proiectului.

Concret, acest capitol va prezenta **modelul în patru faze de planificare și implementare a SL**, care a fost elaborat de către echipa proiectului SLIHE pe baza consultării modelelor existente în literatura de specialitate, precum și în urma întâlnirilor dinamice de lucru între parteneri. De asemenea, capitolul include și descrierea unui curs cu componentă de Service-Learning desfășurat la Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, care a fost inclus în cadrul proiectului SLIHE ca unul dintre exemplele de bune practici privind planificarea și implementarea pedagogiei de tip SL în instituțiile de învățământ superior. Caracteristicile cheie ale SL în contextul instituțiilor de învățământ superior au fost identificate ca fiind următoarele (Billing, 2000, citat în Copaci & Rusu, 2016):

- sunt concepute pentru a răspunde nevoilor comunității;
- sunt coordonate cu o instituție de învățământ sau/o organizație cu componentă educațională; (3) își propun să dezvolte responsabilitatea civică și implicarea studenților;
- au conexiuni clare curriculare;
- oferă oportunități de reflecție pe tot parcursul procesului și după finalizarea activității/programului SL.

Deși literatura de specialitate prezintă mai multe definiții de lucru ale Service-Learning, acesta este cunoscut cel mai adesea sub

denumirea de învățare orientată spre comunitate (Heffernan, 2001; Furco, 2011), fiind considerat o practică pedagogică de tip învățare experiențială, care combină cu succes serviciile care se adresează nevoilor comunității cu oportunitățile de învățare oferite studenților, în conexiune cu conținutul disciplinelor de studiu și având o componentă clară de reflecție asupra activităților și a competențelor dobândite pe parcursul implicării în SL. În cadrul programelor și/sau cursurilor de tip SL, studenții își pot dezvolta competențe sociale și profesionale prin participarea activă la experiențe orientate spre comunitate, care sunt conectate la programele lor academice și le oferă acestora oportunități de reflecție critică (Furco, 2011; Billing, 2000; citat în Copaci & Rusu, 2016).

Interesul în creștere al instituțiilor de învățământ superior față de implementarea SL este susținut de **beneficiile** din ce în ce mai investigate științific ale activităților SL asupra studenților, personalului academic și comunității (Eyler, 2002; Furco, 2011; Copaci & Rusu, 2016; Rusu, Bencic, & Hodor, 2014). În ceea ce privește *beneficiile pentru studenți*, există studii care documentează efectele pozitive semnificative ale activităților SL asupra performanței academice a studenților, asupra gândirii critice, rezolvării de probleme, raționamentului moral, atitudinilor și comportamentelor prosoziale etc. (Astin et al., 2000; Conrad & Hedin, 1991; Copaci & Rusu, 2016). În ceea ce privește *beneficiile pentru personalul academic*, s-a constatat că programele de tip SL facilitează aplicarea cunoștințelor curriculare în situații din viața reală (Johnson, 1995) și pot oferi subiecte noi de cercetare bazate pe nevoile comunității, crescând astfel oportunitățile de dezvoltare profesională și recunoaștere din partea societății a utilității cercetărilor bazate pe nevoi (Johnson, 1995). *Beneficiile SL pentru comunitate* se referă în mare parte la faptul că, dincolo de resursele umane valoroase care sunt chiar studenții implicați în adresarea nevoilor identificate la nivel de comunitate, prin SL, agențiilor din comunitate li se oferă posibilitatea de a participa la parteneriate educaționale și de a contribui la dezvoltarea/recalibrarea responsabilității civice a studenților, și, în consecință, la

construirea unei culturi de democrație participativă (Johnson, 1995, citat în manual SLIHE 2019, www.slihe.eu).

În contextul celei de-a treia misiuni a universităților, și anume favorizarea dezvoltării civice și a implicării sociale a studenților (Pinheiro, Langa, & Pausits, 2015), SL a început să se regăsească sub diferite forme în instituțiile de învățământ superior din lume, în special acele forme care constă în sprijinirea activităților orientate spre comunitate ale studenților, cum ar fi voluntariatul sau stagiile practice. Principalele componente care definesc competențele necesare pentru implicarea cadrelor didactice universitare în viața comunității prin intermediul programelor SL au fost identificate ca fiind următoarele: cunoștințe (despre SL, dacă există susținere funcțională din partea instituției, dacă există flexibilitate curriculară privind includerea unor componente de tip SL, dacă există posibilități de creditare și/sau recunoaștere oficială a implicării studenților și profesorilor în SL etc. - departamente, școli, deschideri curriculare etc.), abilități și dispoziție pentru SL (Dostillio, 2017).

În spațiul nord-american, unde pedagogia de tip SL are o tradiție în ceea ce privește implementarea și susținerea la nivel instituțional de peste treizeci de ani, cele mai comune tipuri de activități orientate spre comunitate conectate curricular sunt: (1) activități SL legate de procesul de îmbătrânire/ajutorarea persoanelor vârstnice prin activități de activare cognitivă, suport social, facilitarea accesului la resurse necesare unei calități optime a vieții; (2) activități SL legate de calitatea vieții animalelor, cum ar fi implicarea în munca din adăposturi publice, participarea la activități de capturare-sterilizare-returnare etc.; (3) activități de sensibilizare/susținere a persoanelor cu dizabilități; (4) activități SL legate de educație - inclusiv servicii de tutoriat și mentorat de tip student-pentru-student; (5) activități SL legate de mediu, cum ar fi activități de ecologizare și reciclare; (6) activități SL legate de sănătate individuală și publică; (7) activități SL legate de combaterea sărăciei; (8) activități SL legate de siguranța publică; (9) activități SL legate de îmbunătățirea

mediului educațional și altele. (Furco, 2011; Billing, 2000, citat în Rusu, Bencic, & Hodor, 2014). Aceste activități pot fi realizate fie *direct*, prin contact față-în-față cu beneficiarii, sau *indirect*, prin campanii de conștientizare sau susținerea unor cauze, strângeri de fonduri etc.

Analizele recente ale activităților orientate către comunitate cu implicarea studenților la Universitatea Babeș-Bolyai (Rusu, Bencic, & Hodor, 2014) indică faptul că anumite componente ale pedagogiei SL pot fi regăsite în aceste activități, deși conceptul întreg de SL nu este încă complet cunoscut și încorporat în politicile instituționale. Într-unul dintre modelele de instituționalizare SL adesea întâlnit în literatura de specialitate, Furco și Holland (2005) au identificat următoarele cinci dimensiuni asociate cu pregătirea și deschiderea spre SL a instituțiilor educaționale: (1) misiunea și filosofia; (2) susținerea și motivația de implicare în SL la nivel de facultăți și departamente; (3) sprijinul instituțional pentru SL; (4) sprijinul pentru implicarea studenților în SL; (5) parteneriatele cu comunitatea în vederea realizării proiectelor de tip SL. Există mai multe etape și procese cu privire la modul de planificare și implementare a unor cursuri de Service-Learning, sau cum să se includă componente de tip SL în cursurile deja existente, cu condiția ca acest lucru să fie permis procedural. Acest capitol prezintă în manieră orientativă două dintre modele existente în literatura de specialitate de planificare, implementare și evaluare a cursurilor și/sau activităților de tip Service-Learning, și anume **modelul de tip itinerar** al SL, elaborat de CLAYSS (2013) și **modelul în patru pași SLIHE**, elaborat în cadrul proiectului de tip Parteneriat Strategic SLIHE, ambele modele permițând flexibilitatea în ceea ce privește adaptarea la cerințele instituționale, culturale și societale.

Modelul Service-Learning de tip itinerar

Modelul CLAYSS (2013) de tip itinerar prezintă procesul SL în următoarele componente: 1. motivație, 2. diagnostic, 3. design și planificare, 4. executare, 5. încheiere, precum și trei tipuri de procese transversale, care se regăsesc de-a lungul tuturor celor cinci componente principale: 1. reflecție, 2. comunicare și promovare și 3. monitorizare și evaluare (Fig. 1).

Figura 1. Modelul de tip itinerar al Service-Learning (adaptat după CLAYSS, 2013).

În cadrul acestui model, se recomandă vizualizarea procesului SL ca un itinerar sau un drum parcurs împreună de către cadrele didactice, studenți și reprezentanții comunității, având ca motor solidaritatea (CLAYSS, 2013). Se recomandă ca în procesul de planificare și implementare a SL, cadrele didactice responsabile să ofere îndrumare studenților într-o manieră asertivă și colaborativă, pentru a evita instalarea suprasolicitării și a percepției SL ca o sarcină în plus, ceea ce ar putea scădea motivația și interesul studenților de a continua participarea activă în activitatea orientată spre comunitate.

Modelul SLIHE în patru pași

Folosind ca sursă principală de inspirație modelul CLAYSS, membrii proiectului SLIHE, pe baza experiențelor proprii legate de planificarea și testarea unor cursuri cu componentă de tip SL, precum și pe baza analizelor rezultatelor acestor cursuri, au propus **model în patru pași** interconectați: pregătire și planificare, implementare, evaluare și testare, încheiere și celebrare, cărora li se asociază

următoarele procese transversale: reflecție, comunicare & promovare, monitorizare & documentare (Fig. 2).

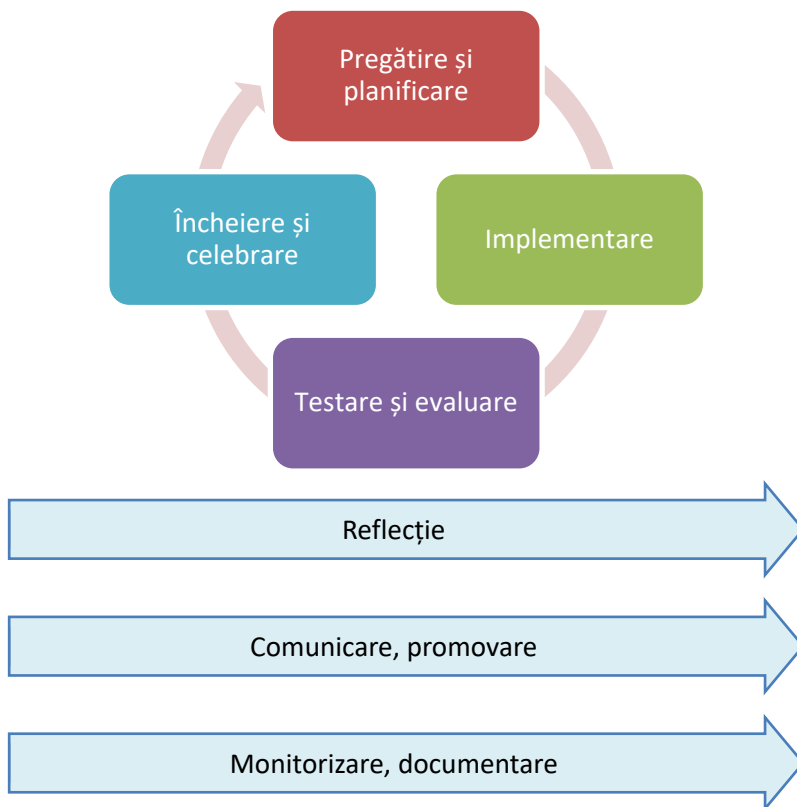

Figura 2. Pașii planificării și implementării unui curs de tip SL conform proiectului SLIHE (adaptat după modelul de tip itinerar realizat de CLAYSS, 2013).

În ambele modele prezentate, **pregătirea și planificarea** unui proiect sau activități de tip SL acoperă de obicei următoarele elemente: 1. **Motivația** - se referă la dorința individuală și/sau instituțională de a derula proiectul SL, la cunoașterea și înțelegerea conceptului SL, precum și la conștientizarea importanței relației dintre educația oferită studenților și rolurilor lor ca agenți ai schimbării sociale și cetățeni activi; 2. **Diagnostic** - se referă la identificarea sau cartarea nevoilor/problemelor/provocărilor se consideră

necesar a fi abordate împreună cu studenții și comunitatea, precum și la analiza fezabilității proiectului de tip SL la nivelul instituției de învățământ (departament, facultate, universitate); **3. Obiectivele de învățare și cele care țin de serviciu** – acestea se referă la beneficiile așteptate la nivelul tuturor părților implicate (studenți, comunitate, instituție de învățământ) ale serviciului în contextul educațional, tipurile de activități planificate pentru atingerea acestor obiective, locația desfășurării, aprobările și resursele necesare, riscurile preconizate și prevenția acestora, analiza coerenței interne a proiectului SL (CLAYSS, 2013).

În etapa de pregătire și planificare, se consideră esențială construirea unui climat favorabil implementării SL, cum ar fi *atitudinile și nivelul de cunoaștere a conceptului SL* de către agenții decizionali instituționali (conducerea departamentului/facultății/universității), dar și de către cadrele didactice implicate efectiv în coordonarea programelor de tip SL (a se vedea SLIHE, 2019). Acest climat favorabil se bazează pe ideea facilitării interesului studenților și al membrilor instituției față de lucrurile care se întâmplă în jur și față de capacitatea fiecărui individ de a fi membru activ al comunității, prin oferirea de ajutor bazat pe competențele individuale și ale celor dezvoltate prin educație. Atitudinile și nivelul de cunoaștere a SL pot fi adesea evaluate fie cantitativ, prin instrumente existente în literatura de specialitate (unele dintre aceste instrumente sunt accesibile gratuit pe pagina proiectului SLIHE) sau prin metode calitative, de tip focus grup sau sondaje de opinie. Prezentarea beneficiilor pedagogiei de tip SL, precum și a cazurilor de succes sau a modelelor de bune practici diseminate de obicei de către instituțiile și consorțiile cu tradiție în implementarea SL, se asociază cu un interes crescut al studenților față de acest concept.

Atunci când se dorește implementarea SL într-o instituție educațională fără experiență prealabilă cu această formă de pedagogie, se recomandă modul în care va fi percepută activitatea sau programul SL, membrii proiectului SLIHE puntează faptul că este important să se ia în considerare modul în care este recomandată (și percepută)

acțiunea SL. De exemplu, SL poate fi recomandat ca instrument pentru a facilita dezvoltarea sensibilității sociale a studenților față de comunitatea în care există și în care vor lucra în viitor. Pe de altă parte, SL ar putea fi perceput ca mijloc de acumulare de experiență practică, de aplicare a cunoștințelor în adresarea unor situații reale din viața comunității. În unele universități din SUA și spațiul UE, se constată că pedagogia SL este inclusă în planurile strategice și operaționale ale universităților, ceea ce oferă susținere instituțională implementării SL sub formă de cursuri și/sau activități, precum și creditarea acestora. O altă formă de recomandare a SL este ca mijloc de implicare în relația cu comunitatea a cadrelor didactice, iar acest lucru este adesea considerat ca și criteriu de evaluare a activității profesionale și promovabilitate (SLIHE, 2019).

Pregătirea strategiei de implementare a SL se bazează pe mai multe etape care sunt de obicei interconectate, iar rezultatul și modul de desfășurare a uneia ar putea afecta și configura etapa următoare (pentru detalii legate de fiecare etapă și exemple aferente, a se vedea SLIHE, 2019): analiza nevoilor departamentului/facultății/școlii, analiza nevoilor studenților, analiza nevoilor comunității și a organizațiilor din comunitate, stabilirea obiectivelor pentru implementarea strategiei SL, identificarea structurilor de sprijin. În cadrul proiectului SLIHE, au fost elaborate o serie de instrumente (chestionare și seturi de întrebări cu răspuns deschis) care permite, în contextul implementării Service-Learning la nivelul instituțiilor de învățământ superior europene, cartografierea nevoilor studenților, cadrelor didactice, instituției și comunității. Acestea sunt disponibile gratuit în mai multe limbi, inclusiv în limba română, pe site-ul proiectului (www.slihe.eu).

Au fost identificate câteva aspecte definitorii ale experiențelor de tip SL (Heffernan, 2001; Rusu, Bencic și Hodor, 2014; Regina și Ferrara, 2017; SLIHE, 2019), cum ar fi: serviciul să fie inclus ca obiectiv clar definit, să fie descrisă natura proiectului, să fie precizate rolurile și responsabilitățile studenților și ale partenerilor din comunitate în cadrul experienței SL, să se definească nevoile pe care le adresează

proiectul SL, să permită exprimarea așteptărilor studenților și comunității în legătură cu proiectul SL; să se precizeze modul în care studenții vor demonstra ceea ce au învățat pe parcursul proiectului SL (jurnale, reflecții ghidate, lucrări de evaluare, prezentări ale rezultatelor etc.), să prezinte clar conexiunile dintre conținutul curricular cu serviciul (ex. ce competențe se așteaptă să se dezvolte în urma serviciului, ce cunoștințe teoretice și practice vor ajuta la adresarea nevoilor comunității etc.), să includă descrieri ale modurilor de reflecție critică înainte, pe parcursul și după închiderea proiectului, să ofere descrieri ale modurilor de diseminare publică a rezultatelor SL și ale percepțiilor studenților și comunității privind experiența. Se consideră important de specificat faptul că, în direcția prevenției instalării unei atmosfere competitive cu potențial disfuncțional în construirea relațiilor interpersonale și a implicării în SL a studenților, nu există proiecte perfecte de tip Service-Learning (SLIHE, 2019). Astfel, fiecare proiect poate fi privit ca un prototip în cadrul unui proces de construire colaborativă a unor experiențe pozitive de viață, care poate fi ajustat în funcție de dinamica interioară și exterioară a acestuia.

Reflecția, unul dintre procesele transversale menționate în ambele modele ale SL prezentate în acest capitol, permite studenților care trec prin experiența de tip Service-Learning să devină conștienți de emoțiile proprii și ale celorlalți, stări, relații interpersonale, de procesul de învățare, să-și consolideze cunoștințele prin aplicarea acestora în situații din viața reală și să conștientizeze rolul lor de cetățeni activi în comunitate (SLIHE, 2019). Altfel spus, reflecția din cadrul SL este văzută ca proces de construire de sensuri și semnificații care ghidează studentul prin experiențele orientate spre comunitate, facilitând înțelegerea în profunzime a conexiunilor dintre experiența trăită, conceptul de Service-Learning în sine și adresarea nevoilor comunității (Rodgers, 2002; Copaci & Rusu, 2016). Există mai multe modele ale reflecției în literatură (de exemplu, modelul reflecției critice *DEAL/Describe, Examine and Articulate Learning*, Ash și Clayton, 2009 – acesta este prezentat în detaliu în manualul SLIHE,

2019), adesea transpuse sub formă de întrebări sau componente ale jurnalelor pe care studenții le au de completat pe parcursul programelor SL.

Având în vedere că această carte se centrează pe ideea educației bazate pe compasiune, pe baza experienței personale dobândite în urma formării ca specialist acreditat în domeniu, precum și ca urmare a coordonării a numeroase programe de voluntariat cu implicarea studenților în comunitate, recomand construirea reflecției ghidate pe baza unui **model al empatiei** cu potențial formativ, deci care să faciliteze dezvoltarea empatiei sociale în rândul studenților. Acest model al empatiei a fost elaborat de către Decety & Moriguchi (2007) și include următoarele patru dimensiuni: împărtășire afectivă, conștiința de sine, formularea perspectivelor și flexibilitatea mentală, și reglare emoțională. Empatia este în general definită ca fiind capacitatea de a împărtăși și a înțelege stările emoționale ale celorlalți în raport cu sine, aceasta având un rol semnificativ în interacțiunile interpersonale umane, inclusiv în ceea ce înseamnă participarea civică a studenților în contextul activităților orientate spre comunitate (Decety & Moriguchi, 2007; Wang, Carroll, & Delaine, 2018, citat în Rusu, 2020). Modelul este susținut de o serie de cercetări din domeniul neuroștiințelor, fiind de asemenea des utilizat în domeniul asistenței sociale în educația studenților prin înțelegerea mecanismelor neurale ale ajutorării celorlalți. O serie de studii anterioare (de ex., Wang, Carroll, & Delaine, 2018) indică faptul că acest cadru multidimensional explicativ al empatiei este unul adecvat pentru a putea considera dezvoltarea empatiei și a compasiunii ca obiective ale învățării, în special în contextul activităților orientate spre comunitate. În manualul elaborat de către echipa proiectului SLIHE se găsesc instrumente și exemple de evaluare a etapelor procesului de Service-Learning în manieră reflectivă, atât de către studenți, cadrele didactice implicate, cât și de către reprezentanții comunității (SLIHE, 2019). O etapă a proiectului SL care facilitează din plin procesul de reflecție este *încheierea (și celebrarea)*. În manualul SLIHE (2019) sunt descrise o serie de propuneri pentru etapa

de încheiere a unui proiect SL, cu potențial de reflecție și stimulare a motivației pentru continuarea experiențelor de implicare activă în comunitate. De exemplu, după ce studenții finalizează raportul scris, aceștia pot organiza o prezentare a rapoartelor sub forma unui simpozion, workshop sau galerie a proiectelor SL, invitând la eveniment reprezentanții partenerilor din comunitate și alți colegi de-ai lor din cadrul universității. Orice formă de feedback permite coordonatorilor programelor și/sau cursurilor de tip Service-Learning să optimizeze planificarea și implementarea activităților viitoare, orientate spre comunitate și conectate curricular. Comunicarea în manieră asertivă cu studenții și reprezentanții comunității pe parcursul derulării proiectelor de tip SL permite evidențierea aspectelor critice, opinii și atitudini ale diferiților parteneri referitor la diferitele etape ale proiectului, care vor releva natura experienței și vor permite prevenirea situațiilor de risc (SLIHE, 2019).

Pentru a facilita implementarea pedagogiei Service-Learning sub formă de cursuri sau componente de tip proiecte orientate spre comunitate în cadrul cursurilor existente, în cadrul proiectului Erasmus + *“Service Learning în Universități – Promovarea celei de-a Treia Misiuni a Universităților și implicării civice a studenților”*/SLIHE (www.slihe.eu), au fost prezentate în format structurat o serie de exemple de bune practici care au fost testate în cadrul instituțiilor partenere în urma finalizării programului de formare a cadrelor didactice în planificarea și implementarea SL. În cele ce urmează, voi prezenta unul dintre aceste exemple de bune practici în formatul specific proiectului SLIHE, care se pliază pe modelul în patru pași al Service-Learning, dezvoltat în cadrul proiectului.

Exemplul se referă la programul orientat spre comunitate Ziua Interacțiunii Om-Animal/ZIOA, coordonat de către mine (în colaborare cu Facultatea de Medicină Veterinară, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca) ca și componentă de tip Service-Learning a disciplinei Psihologie Animală, nivel licență anul I, specializarea Psihologie.

Tabel 1. Descrierea componentei de Service-Learning în cadrul disciplinei Psihologie Animală în cadrul prezentării unor exemple de bune practici în universitățile europene (SLIHE, 2019).

Model de exemple de bune practici - componentă de Service-Learning în cadrul disciplinei Psihologie Animală (titular de curs: Alina S. Rusu)		
Date Instituționale (Unde are loc exemplul? Cu ce fel de suport se derulează?)	Universitate/Facultate	Universitatea Babeș-Bolyai/Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației/Departamentul de Psihologie https://psiedu.ubbcluj.ro/ (în colaborare cu Facultatea de Medicină Veterinară, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca).
	Program de Studiu/Nivel (licență/master/postuniversitar)	Psihologie, zi/Licență, anul I
	Partener(i) din Comunitate (nume, informații de bază, web)	<ul style="list-style-type: none"> • Asociația Studenților Psihologi din România – ASPR • Organizația Studenților pentru Natură – OsPN • ONG-uri locale și regionale în aria protecției animalelor și conservării naturii, terapeuți și activități asistate de animale și alți parteneri din comunitate: iCARE, NUCA, Arca lui Noe, SOR Cluj-Napoca, Muzeul Zoologic al UBB, Vivariul UBB, Acvariul USAMV CN, Animal Society, Angel Dogs Satu-Mare, WWF România, Descoperă Natura, Măști Tomi & Co, TAC Social, Ronda, Asociația Incluziv Câini de Terapie Sibiu, Asociația Autism Transilvania, Școala Specială Transilvania Baciș etc. • Școli de dresaj canin: Pet Joy Sports Cluj-Napoca.

		<ul style="list-style-type: none"> Deținători de animale de companie din comunitate. Linkul spre pagina programului SL se poate accesa aici: https://www.facebook.com/Ziua-Interactiunii-Om-Animal-Day-of-Human-Animal-Interactions-527797154073739/
	Scop al practicii/implicării (local/regional/național/global)	Local, regional și național
	Resurse de suport la nivel instituțional/organizațional (partener din comunitate)	<ul style="list-style-type: none"> Aprobarea și sprijinul din partea consorțiului universitar în domeniul interacțiunilor om-animal (Universitatea Babeș-Bolyai și Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară CN) Aprobarea utilizării locației programului SL de către curatorul Muzeului Zoologic al Universității Babeș-Bolyai și directorul executiv al Vivariului UBB Contracte de colaborare în domeniul educației și plasare a studenților pentru stagii de practică, voluntariat și/sau internship cu majoritatea ONG-urilor implicate.
	Tipul relației dintre universitate/cadru didactic și organizație/partener (formală/non-formală/contracte semnate?)	Formal și informal.

Bune practici/ date curs (Cine este angajat și cum? Cum este evaluată implicarea/contribuția fiecăruia? Unde/în ce locuri a avut loc evaluarea?)	Nume curs/proiect (titlu)	Psihologie Animală, curs opțional/Ziua Interacțiunii Om-Animal #ZIOA
	Credite ECTS (dacă se aplică)	4 ECTS
	An(i) în care a fost implementat în trecut/Este prima implementare?	7 ani
	Ani de experiență a profesorului/cadrului didactic în SL	7 ani
	Sumar al cursului/proiectului	ZIOA este un program orientat către comunitate/un program de Service-Learning organizat de două ori pe an de către Facultatea de Psihologie și Științele Educației (Universitatea Babeș-Bolyai) și Facultatea de Medicină Veterinară (Universitatea de Științe Agricole și Veterinară, CN), în colaborare cu mai multe agenții locale în domeniul activităților asistate de animale, salvarea animalelor și servicii inclusive pentru persoanele cu nevoi speciale, precum și organizații studențești. Fiecare ediție ZIOA implică peste 150 de studenți și peste 2000 de participanți membri ai comunității (cu sau fără animalele lor de companie). Ediția de primăvară a ZIOA este organizată în interior la Muzeul de Zoologie și Vivariul UBB, în ziua care marchează începutul disciplinei Psihologie Animală pentru studenții anului I, licență, Psihologie. Ediția de vară a ZIOA este organizată în aer liber în campusul USAMV CN (la mică distanță de mers pe jos de Parcul Central din Cluj-Napoca) în data de 1 iunie și marchează Ziua Internațională a Copiilor.

	<p>Scopul acestui program orientat către comunitate este de a promova deținerea responsabilă a animalelor de companie și de a facilita dezvoltarea atitudinilor favorabile față de animale și natură, prin implicarea membrilor comunității într-o serie de activități, cum ar fi: consiliere gratuită privind interacțiunile optime om-animal, sporturi cu câinii, lecții gratuite de călărit terapeutic pentru copii, ateliere educaționale privind adoptarea și reabilitarea animalelor, exerciții senzoriale cu animale, parada animalelor de companie (inclusiv animale cu dizabilități), exerciții de agilitate, vizite ghidate educaționale gratuite la Muzeul de Zoologie, ateliere cu privire la nevoile animalelor de companie (inclusiv animale de companie exotice) ș.a. Întrarea la eveniment este gratuită. ZIOA este un eveniment extrem de mediatizat (TV, radio, mass-media scrisă) și este considerat un brand al evenimentelor orientate spre comunitate din orașul Cluj-Napoca. Studenții au șansa să învețe cum să comunice cu partenerii din comunitate, să pledeze pentru drepturile animalelor ca ființe care simt, să planifice campanii de conștientizare și materiale pentru promovarea deținerii responsabile a animalelor de companie.</p>
Principalele scopuri ale cursului/rezultate ale învățării	
	<p>Lucrul direct cu partenerii și membrii comunității.</p>
Metode de implicare a studenților	
Metode de evaluare a implicării studenților	<p>Întrebări reflective asupra atitudinilor prosociale și civice, prezentări ale activităților individuale (bloguri, materiale video educative, afișe), conversia orelor de serviciu în comunitate în ore de practică conectată cu disciplina Psihologie animală.</p>
Scop al implicării partenerilor din comunitate	<p>Conectarea partenerilor din comunitate cu studenții și personalul academic, vizibilitatea activității ONG-urilor și a ofertelor acestora către studenți pe baza nevoilor identificate (de exemplu, lucru la adăposturile de animale, campanii de conștientizare, oportunitățile de angajare cu normă întreagă sau part-time).</p>

	Metode de evaluare/investigare a implicării partenerilor din comunitate	Răspunsuri pozitive în ceea ce privește participarea la fiecare ediție a Zilei Interacțiunii om-animal și diversificarea activităților care implică studenții.
	Curs/proiect de SL îmbunătățit prin utilizarea tehnologiei? Da/Nu	nu
	Follow-up al cursului/proiectului SL – ce s-a întâmplat ulterior cu acesta? Cu studenții? Cu partenerii din comunitate? Au rezultat colaborări noi? Colaborarea a fost pentru un singur proiect sau sustenabilă?	Proiectul SL a devenit o marcă a activităților orientate către comunitate pentru studenții din orașul Cluj-Napoca, dar și un exemplu de bune practici la nivel național. Au fost primite invitații de la alte instituții de învățământ superior din România, dar și de la diferite ONG-uri, pentru a organiza în parteneriat acest tip de program în propriile locații. Mai mulți studenți își continuă implicarea în colaborarea cu partenerii din comunitate (voluntari, angajați part-time) după finalizarea Zilei Interacțiunii om-animal. Proiectul a ajuns acum la a 20-a ediție, deci este unul susținut.
	Afirmații ale studenților	Studenții au fost extrem de motivați de faptul că pot face o diferență în comunitate prin aportul lor în cadrul proiectului ZIOA. În chestionarul de evaluare al proiectului SL, majoritatea studenților au indicat că au considerat activitatea ca fiind semnificativă și legată de conținutul curricular al disciplinei Psihologie Animală.
Date "Livestream" (Ce au de spus cei implicați? Ce date sunt disponibile pentru publicul interesat?)	Afirmații ale cadrelor didactice	Cadrele didactice implicate au afirmat că în cadrul acestui proiect au avut ocazia să asculte activ studenții și să lucreze împreună ca echipă în organizarea ZIOA.

	Afirmații ale membrilor comunității	Partenerii din comunitate așteaptă cu nerăbdare să participe și să colaboreze cu noile generații de studenți la fiecare ediție a Zilei Interacțiunii Om-Animal. Unii studenți și-au fondat propriile ONG-uri în domeniul protecției animalelor după participarea la acest proiect orientat către comunitate.
	Afirmații ale conducerii Universității	Proiectul este susținut de către Universitate și este inclus în rapoartele anuale oficiale ca unul dintre programele care susțin implicarea civică a studenților.
	Foto și Video (dacă sunt disponibile)	http://clujescu.ro/2019/05/31/zioa-zioa-interacțiunii-om-animal/ https://ilikecluj.ro/28-februarie-zioa-interacțiunii-om-animal/ https://www.usamvcluj.ro/index.php/galerie-foto/16-galerie-foto/806-zioa-2017-2 https://www.facebook.com/Zioa-Interacțiunii-Om-Animal-Day-of-Human-Animal-Interactions-527797154073739/?epa=SEARCH_BOX https://www.youtube.com/watch?v=d3_rPHubvf4&t=171s
	Rețele Sociale (dacă sunt disponibile)	https://www.facebook.com/Zioa-Interacțiunii-Om-Animal-Day-of-Human-Animal-Interactions-527797154073739/?epa=SEARCH_BOX
	Date disponibile/informații referitoare la curs/proiectul SL în limba națională sau limba engleză?	Datele privind percepția studenților implicați în ediția ZIOA din 1 iunie 2019 sunt în curs de publicare (în jurnalul <i>Frontiers of Education</i>).

CAPITOLUL 3

Modelul tranzițiilor dinspre voluntariat spre învățarea orientată spre comunitate. Propuneri și exemple.

Având în vedere multiplele definiții ale Service-Learning identificate în literatura de specialitate, mai mulți autori ai ghidurilor și recomandărilor privind implementarea SL indică importanța înțelegerii distincției dintre SL și alte concepte similare care includ implicarea în comunitate a studenților, cum ar fi voluntariatul, serviciul comunitar, stagiile de lucru, practica profesională și orice alt tip de program educațional bazat pe rezolvarea de probleme ale comunității (Johnson, 1995; Eyler, Giles, & Schmiede, 1996; Jacoby, 2015; SLIHE, 2019).

Modelul conceptual al cvadranților elaborat de către CLAYSS (Tapia, 2006, adaptat de la SL 2000 Center, 1996) este unul dintre cele mai cunoscute instrumente din literatura de specialitate a SL care urmărește să distingă mai multe tipuri de activități orientate către comunitate, cum ar fi: voluntariatul nesistematic, voluntariatul sistematic, stagiile și serviciile de învățare. O descriere cuprinzătoare a modelului conceptual al cvadranților poate fi găsită în manualul publicat recent „*Service-Learning in Central and Eastern Europe manual for Engaged Teachers and Student*” (Regina & Ferrara, 2017), cu coordonarea editorială realizată de Fundația CLAYSS, unul dintre partenerii non-europeni din cadrul proiectului SLIHE. Mai jos voi reda descrierea modelului cvadranților și a tranzițiilor dintre aceștia înspre Service-Learning așa cum au fost prezentate acestea în capitolul „Modelul cvadranților în Service-Learning și a tranzițiilor dintre componente” (autor: Alina S. Rusu), publicat în *Service-*

Learning în învățământul superior. Curriculum pentru formarea profesorilor în Service-Learning și manual pentru formatori. Ediția 1 – Cluj: ARGONAUT, 2019. Acest manual poate fi accesat gratuit pe pagina proiectului SLIHE, fiind rezultatul colaborării dintre membrii echipei proiectului în perioada 2017–2020.

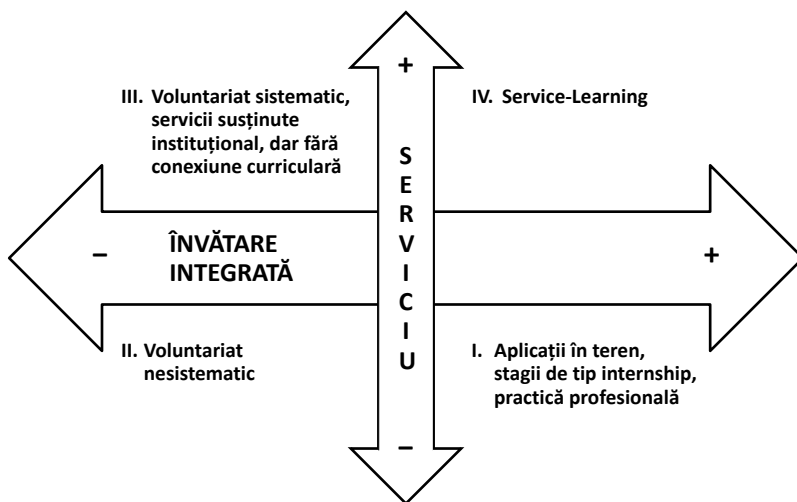

Figura 3. Modelul conceptual al cvadranților, adaptat de către Tapia, 2006 pe baza modelului elaborat de Service-Learning 2000 Center, Universitatea Stanford, California, 1996 (preluat din SLIHE, 2019).

Modelul cvadranților elaborat de către CLAYSS se bazează pe intersecția a două axe: (1) **axa verticală**, care se referă la calitatea serviciului furnizat comunității și (2) **axa orizontală**, care se referă la gradul de integrare a învățării cu serviciului care urmează să fie dezvoltat (Tapia, 2006; Regina & Ferrara, 2017; SLIHE, 2019). În Figura 3 sunt prezentați cei patru cvadrante ai modelului conceptual CLAYSS SL: cvadrantul I (aplicațiile în teren, stagiile de tip internship, practica studenților), cvadrantul II (voluntariat nesistematic, adesea spontan, bazat pe probleme care necesită reacție urgentă în stare de criză), cvadrantul III (voluntariat sistematic/organizat, servicii către comunitate fără conexiuni curriculare), precum și sugestii pentru tranzițiile dinspre aceste trei tipuri de activități spre cvadrantul IV, care include activități și programe de tip SL (învățare și serviciu).

Tranzițiile de la un cvadrant la altul în cadrul modelului conceptual al SL (adică în direcția dezvoltării activităților și programelor SL) pot fi efectuate adăugând unul sau mai multe dintre următoarele elemente cheie: (1) conectare cu conținut curricular și (2) cunoștințe despre serviciul adresat nevoilor comunității. Un element important care facilitează tranzițiile de la oricare dintre cvadrantii modelului spre cvadrantul SL este componenta de **reflecție**, adică dimensiunea afectivă atât a învățării, cât și a serviciului, în contextul relaționării experienței serviciului în comunitate cu conținutul curricular și cu dezvoltarea personală a studenților implicați (pentru mai multe detalii, a se vedea manual SLIHE, 2019).

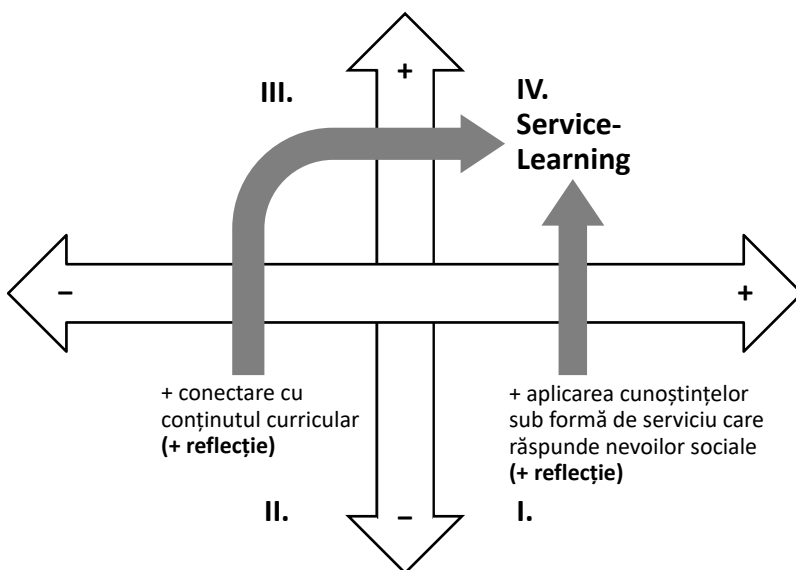

Figura 4. Reprezentarea grafică a tranzițiilor spre SL prin adăugarea unor componente specifice celor deja existente în fiecare cvadrant (adaptat după Regina & Ferrara, 2017, pagina 37; preluat din SLIHE, 2019)

În cele ce urmează sunt prezentate câteva clarificări conceptuale ale activităților orientate către comunitate (cvadrantii I-III) și sugestii de realizare a tranzițiilor către cvadrantul IV, cel care se referă la Service-Learning (Tabel 2, adaptat după Tapia, 2006 și Regina & Ferrara, 2017; SLIHE, 2019).

Tabel 2. Sugestii de tranziții către Service-Learning a diferitelor tipuri de activități orientate spre comunitate (adaptat după Tapia, 2006 și Regina & Ferrara, 2017; SLIHE, 2019).

Cvadrant I	<p>Activități de învățare (Aplicații în teren/Excursii educaționale/Stagii de tip internship/Practică profesională)</p> <p>Clarificări conceptuale: Aceste activități care se desfășoară în comunitate sunt strict legate de procesul de învățare și de obiectul de studiu (Tapia, 2006). Aceste tipuri de programe tind să maximizeze noțiunile învățate de către studenți și nu se concentrează neapărat pe beneficiile obținute pentru comunitate.</p> <p>Sugestii pentru tranziția către SL (de la cvadrant IV): Pentru a fi calificate ca SL, se recomandă includerea unui obiectiv bazat pe ideea de solidaritate (munca realizată împreună cu comunitatea, bazată pe nevoile comunității), precum și activități în conformitate cu acest obiectiv (Tapia, 2006). Trecerea de la învățarea tradițională la SL ar putea apărea atunci când cunoștințele dezvoltate la clasă sunt aplicate sau îmbogățite într-un context al implicării studenților în situații din viața reală (Regina & Ferrara, 2017). Altfel spus, această tranziție necesită o examinare prin componenta de reflecție a relevanței sociale a procesului de învățare.</p>
Cvadrant II	<p>Voluntariatul nesistematic (VN)</p> <p>Clarificări conceptuale: VN cuprinde activități ocazionale (adesea conduse de situații de criză, cum ar fi calamități naturale sau situații de război), cu foarte puțină legătură sau deloc cu conținuturile curriculare și/sau competențe profesionale vizate de programele educaționale. VN apare adesea ocazional, abordează o nevoie specifică pentru o perioadă limitată și nu este planificat la nivel instituțional, deci nu are ca scop generarea de experiențe educaționale (Tapia, 2006; Regina & Ferrara, 2017). În cadrul VN nu există evaluări specifice ale nivelului de implicare sau ale rezultatelor învățării studenților (SLIHE, 2019).</p>

	<p>Sugestii de tranziție către SL (de la cvadrantul II la cvadrantul IV): Trecerea la SL a acestor activități/experiențe implică conectarea la conținutul curricular și procesul educațional, pentru a deveni metodic și durabil în timp (adică printr-o tranziție inițială spre cvadrantul III), pentru a avea obiective clare și rezultate care permit evaluarea în ceea ce privește beneficiile pentru studenți și comunitate (Tapia, 2006; Rusu & Copaci, 2016). Componența de reflecție ar facilita, de asemenea, trecerea la cvadrantul IV. Conform Regina & Ferrara (2017), orice VN are potențialul de a aduce valoare educațională studenților, dacă încurajează atitudinile civice, promovează sensibilitatea și conștientizarea nevoilor comunității și oferă instruire în abilitățile de soluționare a acestor nevoi.</p>
Cvadrant III	<p>Voluntariatul sistematic (VS)</p> <p>Clarificări conceptuale: Voluntariatul se referă la experiențele care implică studenții în activități orientate către comunitate, unde accentul cade pe beneficiari, fără includerea unor obiective educaționale specifice (Furco, 2011, citat în Copaci și Rusu, 2016). VS (sau structurat) include activități care se desfășoară formal, periodic și sunt o parte explicită a misiunii instituționale (Tapia, 2006). Asociațiile studenților oferă de obicei oportunități de VS bazate pe colaborarea cu reprezentanții comunității (de ex. ONG-uri sau alte instituții de servicii sociale). VS, bazat pe o agendă clară și sesiuni de pregătire a voluntarilor, poate fi opțional sau obligatoriu; acesta este de obicei creditat prin ore de muncă și/sau certificate de implicare socială și de obicei face parte din oferta instituțională (Regina & Ferrara, 2017)</p> <p>Sugestii de tranziție către SL (de la cvadrantul III la cvadrantul IV): Activitățile de tip VS pot fi extrem de valoroase pentru a ajuta comunitățile aflate în nevoie (de exemplu, familii cu statut socio-economic scăzut, comunități afectate de calamități naturale etc.), deoarece includ furnizarea de alimente, servicii de sănătate și alte</p>

	<p>activități de ajutorare (Tapia, 2006; Regina & Ferrara, 2017; SLIHE, 2019). Elementul necesar pentru tranziția la SL ar fi conexiunea cu conținutul curricular al unor discipline, inclusiv competențele civice care pot fi dezvoltate prin implicarea susținută în abordarea nevoilor comunității. Ca în cazul VN, tranziția la SL ar trebui să necesite, de asemenea, obiective definite și rezultate care pot fi evaluate, inclusiv nivelurile de satisfacție și impact asupra studenților, instituției și comunității (SLIHE, 2019).</p>
Cvadrant IV	<p>Activitățile de tip Service-Learning (SL)</p> <p>Clarificări conceptuale: În comparație cu activitățile orientate către comunitate, incluse în secțiunile I-III, activitățile SL au următoarele caracteristici cheie în ceea ce privește învățarea și serviciul (Regina și Ferrara, 2017): abordează simultan obiectivele învățării și serviciilor către comunitate, oferind un nivel ridicat al gradului de integrare a serviciului comunitar cu învățarea formală; permit studenților să experimenteze procesul de învățare, abordând situații din viața reală în toate etapele procesului SL, să perceapă comunitatea ca partener în procesul de învățare și să dezvolte relații pozitive cu cadrele didactice și cu membrii comunității.</p>

Câteva procese transversale care au fost identificate și descrise de-a lungul dezvoltării activităților/programelor SL (CLAYSS, 2016; Regina & Ferrara, 2017; SLIHE, 2019), cum ar fi: procesul de reflecție, înregistrare și comunicare și procesul de evaluare. După cum se observă în modelul cvadrantilor prezentat mai sus, procesul de reflecție facilitează în toate tranzițiile posibile de la cvadrantii I-III la cvadrantul IV, cel al activităților de tip Service-Learning. Chiar dacă tranzițiile între cvadranți sunt făcute în mod corespunzător în direcția îndeplinirii criteriilor SL, accentele pe învățare sau pe serviciul comunitar pot avea ponderi similare sau diferite (Sigmon, 1994, citată în Regina & Ferrara, 2017). Indiferent de ponderea celor două componente, recomandările merg în direcția oferirii studenților de experiențe care necesită gândire critică, interacțiuni colaborative, abilități de ascultare, empatie, compasiune, oferind astfel instituțiilor de învățământ, prin intermediul implicării studenților în activități de tip SL, oportunități de stabilire a unor rețele valoroase și adesea durabile cu partenerii din comunitate (Regina & Ferrara, 2017; SLIHE, 2019).

Mai jos este prezentată o **propunere structurată pe baza modelului de tip itinerar** (CLAYSS, 2013) a tranziției de la un program de voluntariat al studenților spre o potențială componentă de tip Service-Learning a unor discipline din cadrul diferitelor specializări ale Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea Babeș-Bolyai. Având în vedere că această universitate susține prin misiunea și obiectivele sale operaționale activitățile de voluntariat ale studenților în comunitate, această propunere de tranziție spre SL oferită aici ar putea funcționa ca un pas în procesul de instituționalizare a SL, prin includerea acestei forme de pedagogie în structura curriculară. Proiectul de voluntariat pe care îl prezint aici ca fiind eligibil pentru tranziția spre SL a pornit ca răspuns al unei nevoi exprimate pentru o bursă specială de către un student cu dizabilități, privind facilitarea accesului fizic la educație. Programul s-a desfășurat în anul 2015, în contextul funcționării Biroului pentru Studenți

cu Dizabilități, în cadrul căruia studenți din diferite facultăți și asociații studențești puteau participa ca voluntari în diferite activități adresate nevoilor speciale ale colegilor lor cu dizabilități, sau în campanii de conștientizare a ideii de acces pentru toți la educație.

Important de menționat este faptul că această propunere a tranziției de la voluntariat spre SL a exemplului oferit în acest capitol a făcut parte din portofoliul de absolvire a programului de formare în implementarea SL pentru cadre didactice universitare din Europa de Est și Centrală, oferit de organizația CLAYSS (*Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario*, Argentina), <http://www.clayss.org/>). CLAYSS este organizație cu prestigiu internațional care promovează dezvoltarea pedagogiei de tip SL în America Latină, bazându-se pe ideea de solidaritate a profesorilor, studenților și a comunității în adresarea nevoilor civice. CLAYSS oferă instruire atât personalului din instituțiile academice, cât și reprezentanților comunității, pentru a ajuta în formarea atitudinilor prosociale la nivelul persoanelor implicate în SL și pentru a dezvolta proiecte de Service-Learning în mediul preuniversitar, instituții de învățământ superior și organizații de tineret.

Titlul programului de voluntariat: Bursa specială Student4Student

Departament/Facultate: Biroul pentru Studenți cu Dizabilități, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Coordonator al programului: conf. univ. dr. Alina S. Rusu, coordonator al Biroului pentru Studenți cu Dizabilități (în perioada derulării programului).

Problema/nevoia socială adresată: Facilitarea accesului fizic la educație a unei studente cu dizabilități (diagnostic de scleroză multiplă, fază avansată) prin oferirea unei burse sociale speciale (în cuantumul sumei unei burse sociale pentru zece luni), printr-o campanie de strângere de fonduri, sub forma de colectare și vânzare de notițe de curs și cărți. Pe lângă diagnostic, studenta avea statutul de mamă singură, iar din cauza înscrierii sale

la forma de învățământ la distanță, aceasta nu a îndeplinit criteriile procedurale pentru a obține o bursă socială în cadrul instituției de învățământ.

Actorii implicați: studenți voluntari ai Biroului pentru Studenți cu dizabilități, alți studenți din cadrul Asociației Studenților Psihologi din România, personal didactic și administrativ al Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, UBB.

Beneficiari: direcți – studenta cu dizabilități care a semnalat nevoia privind susținerea financiară a deplasării sale de la localitatea de reședință spre locația cursurilor; indirecti – studenții voluntari implicați în proiect și membrii comunității, prin obținerea de cunoștințe privind nevoile persoanelor cu dizabilități și privind soluțiile alternative de adresare a acestora în manieră colaborativă.

Durata programului: cinci săptămâni, dintre care patru de pregătire și una de desfășurare a strângerii de fonduri.

Locație: Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, UBB.

Tabel 3. Exemplu de planificare a tranziției de voluntariat sistematic spre activitate/program de tip Service-Learning.

ITINERAR	CONȚINUT CURRICULAR ȘI/SAU CURSURI	COMPONENTELE SL	
		Învățare	Serviciu
<p>DIAGNOSTIC ȘI PLANIFICARE</p> <p>Motivație: necesitatea unei burse sociale (pe baza unei cereri oficiale din partea studentului cu dizabilități) pentru a sprijini mobilitatea săptămânală a studentului din localitatea de domiciliu până la sediul Facultății.</p> <p>Structura proiectului de voluntariat a fost discutată în prealabil cu studenții voluntari ai Biroului pentru Dizabilități și cu alți studenți ai Asociației Studenților Psihologi din România, Cluj-Napoca. Proiectul a fost planificat în detaliu cu aproximativ o lună înainte de a începe, luându-se în considerare</p>	<p>Cursuri care ar putea fi conectate cu activitatea descrisă:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Comunicarea cu și despre persoane cu dizabilități (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială – nivel licență sau master) 2. Educație incluzivă (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială, Asistență Socială, Pedagogie – nivel licență sau master). 	<p>Conștientizarea și cerințelor speciale educaționale indicate de o studentă cu diagnostic de scleroză multiplă, precum și familiarizare cu strategiile de planificare a unei acțiuni pentru a facilita participarea la educație a studenților cu dizabilități și pentru a preveni abandonul școlar.</p> <p>Dobândirea de cunoștințe privind</p>	<p>Organizarea unei campanii inclusive de strângere de fonduri de către studenți, pe baza nevoilor privind accesul la educație, semnalate de un student cu dizabilități.</p> <p>Participarea la activitățile evenimentului: realizarea unei pagini web pentru eveniment, pregătirea agendei pentru fiecare zi, pregătirea cadrului fizic/locației pentru colectarea cărților și</p>

<p>disponibilitatea studenților de se implica timp de o săptămână în cadrul acestui proiect.</p> <p>Acest tip de proiect de voluntariat student-pentru-student are potențialul de a fi organizat în fiecare dintre facultățile Universității, pe baza nevoilor exprimate de către studenții cu dizabilități.</p> <p>În viitor, considerăm că parteneriatele cu alte categorii de susținători ai unui astfel de proiect, precum Alumi, companii locale și ONG-uri, ar putea îmbogăți eficiența de a răspunde nevoilor specifice ale studenților cu dizabilități sau ale studenților cu statut socio-economic scăzut.</p>	<p>3. Educație civică (Curriculă în cadrul Modulului Pedagogic/Departamentul de Pregătire a Personalului Didactic, Pedagogie – nivel licență sau master).</p> <p>4. Practică (Curriculă în cadrul specializărilor Psihologie, Psihopedagogie specială, Asistență Socială – nivel licență).</p>	<p>procedurile instituționale și legislația națională și europeană privind organizarea unei campanii de strângere de fonduri (de către studenți) și despre posibilitatea oferirii donației ca bursă specială. Dobândirea de cunoștințe privind valoarea incluzivă a unei campanii de strângere de fonduri, pe baza unor conexiuni curriculare (activitate de tip SL), organizată de studenți pentru studenți (cu dizabilități).</p>	<p>suporturilor de curs, precum și modul de colectare a banilor pentru aceste materiale (cutie transparentă pentru donații), pregătirea recom-penselor simbolice pentru donatori (de ex., îmbrățișări gratuite/free hugs, insigne cu mesaje motivaționale, poze), colectarea de mesaje motivaționale personalizate pentru beneficiarul donațiilor, organizarea de întâlniri cu mass-media locală, motivarea personalului academic și administrativ pentru a participa la campanie, documentarea</p>
---	--	---	---

<p>EXECUTAREA</p> <p>Evenimentul a avut o durată de desfășurare efectivă de o săptămână, iar faza de pregătire și planificare a durat patru săptămâni. În fiecare zi a săptămânii de desfășurare (între orele 9-16), 4-6 studenți voluntari au fost responsabili de colectarea și afișarea cărților donate și ale notelor de curs, care au fost oferite pentru un preț simbolic studenților și/sau personalului academic. Aprobarea pentru utilizarea holului clădirii Facultății a fost obținută pe baza unei cereri înaintate conducerii Facultății de Psihologie și Științele Educației. Au fost stabilite două tipuri de parteneriate, unul cu Decanatul Facultății de Psihologie și Științele</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Comunicarea cu și despre persoane cu dizabilități (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială – nivel licență sau master) 2. Educație incluzivă (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială, Asistență Socială, Pedagogie – nivel licență sau master). 3. Educație civică (Curriculum în cadrul Modulului Pedagogic/Departamentul de Pregătire a 	<p>Identificarea părților interesate și a limitelor identificate în fiecare zi a proiectului și construirea de soluții pentru îmbunătățirea procesului de atingere a obiectivelor propuse.</p> <p>Strategii de comunicare cu comunitatea instituțională și locală (potențialii donatori) despre nevoile educaționale ale studenților cu scleroză multiplă.</p>	<p>Educarea participanților la campania de strângere de fonduri în direcția creșterii conștientizării bolilor genetice rare: Oferirea de informații despre bolile genetice rare, prevalența acestora și nevoile speciale ale persoanelor afectate de scleroză multiplă; studenții voluntari vor comunica mai departe aceste informații către potențialii donatori, prin activități de comunicare</p>	<p>campaniei cu imagini și video (încărcate continuu pe pagina web a campaniei).</p>
---	---	--	--	--

<p>Educației, UBB (Instituție) și celălalt cu parteneri din comunitate/ONG (Asociația Studenților Psihologi din România). Bani adunați în fiecare zi au fost numărați cu atenție în prezența a 4-5 studenți și depozitați într-un loc sigur la secretariatul Facultății de Psihologie și Științele Educației.</p>	<p>Personalului Didactic, Pedagogie – nivel licență sau master).</p> <p>4. Practică (Curriculă în cadrul specializărilor Psihologie, Psihopedagogie specială, Asistență Socială – nivel licență).</p>	<p>Conștientizarea valorii de cercetare a proiectului, de ex. colectarea de mesaje cu potențial de reflecție și feedback din partea studenților voluntari și din partea membrilor comunității (prin utilizarea chestionarelor la stand, sau prin strângere de mesaje pe un perete interactiv), evaluarea atitudinilor civice, atitudinilor față de diversitate și responsabilități sociale ale studenților participanți pre- și post-implementare a proiectului de tip SL.</p>	<p>pe care le planifică individual și/sau în grupuri); Oferire de informații procedurale studenților interesați de organizarea unui eveniment similar pentru colegii lor dizabiliți.</p>
---	---	--	--

<p>ÎNCHEIERE ȘI CELEBRARE</p> <p>La sfârșitul proiectului, a fost realizată de către studenții voluntari (cu sprijinul Rectoratului Universității) o diplomă specială pentru studenta cu scleroză multiplă, iar studentei i s-a oferit suma de bani colectată în cadrul proiectului, în cuantumul unei burse sociale pentru zece luni. Oferirea diplomei s-a făcut în cadrul unei ceremonii de închidere organizată la Biroul pentru Studenți cu Dizabilități, în prezența tuturor studenților implicați în proiect. În același context, s-a organizat o Bibliotecă Vie despre ce înseamnă viața cu diagnosticul unei boli genetice rare („cartea” a fost beneficiarul bursei) și o prezentare în format Power-Point/video a întregului proiect (imagini și mesaje ale studenților și personalului care a donat și/sau a achiziționat cărțile și notele de curs expuse pe holul facultății).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Comunicarea cu și despre persoane cu dizabilități (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială – nivel licență sau master) 2. Educație incluzivă (Disciplină în cadrul specializărilor Psihopedagogie Specială, Asistență Socială, Pedagogie – nivel licență sau master). 3. Educație civică (Curriculum în cadrul Modulului Pedagogic/Departamentul de Pregătire a Personalului Didactic, Pedagogie – nivel licență sau master). 4. Practică (Curriculum în cadrul specializărilor 	<p>Asigurarea contactului direct cu persoane cu dizabilități (în acest caz cu un student diagnosticat cu o boală genetică rară), proces cunoscut în literatura de specialitate ca fiind un predictor semnificativ al atitudinilor favorabile față de dizabilități.</p>	<p>Muncă în echipă pentru pregătirea unei ceremonii de încheiere a programului SL, pregătirea unor diplome speciale pentru voluntari și pentru beneficiarul fondurilor colectate (personalizate), prezentare a mesajelor motivaționale și de susținere a accesului la educație a studentei cu dizabilități (mesajele au fost colectate pe parcursul programului).</p> <p>Eveniment de tip „carte vie”: Motivarea beneficiarului bursei speciale (studentă diagnosticată cu o boală genetică rară) pentru a împărtăși</p>
---	--	--	--

	Psihologie, Psihopedagogie specială, Asistență Socială – nivel licență).		experiența sa de viață cu scleroza multiplă, precum și percepțiile sale față de evenimentul SL organizat de către studenți.
REFLECȚIA Reflectarea (prin discuții și analiza materialelor foto, video și scrise) împreună cu studenții și beneficiarul bursei speciale asupra utilității și eficienței acestui program SL. Analiza materialelor despre proiect publicate în media locală (interviuri ale participanților), la nivel internațional (Platform Roots & Shoots a Institutului Jane Goodall), precum și pe paginile social media ale instituțiilor și organizațiilor participante.	1. Comunicarea cu și despre persoane cu dizabilități (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială – nivel licență sau master) 2. Educație incluzivă (Disciplină în cadrul specializării Psihopedagogie Specială, Asistență Socială, Pedagogie – nivel licență sau master). 3. Educație civică (Curriculum în cadrul Modulului	Creșterea gradului de conștientizare a studenților față de soluții alternative pentru rezolvarea nevoilor colegilor lor cu dizabilități, prin punctarea beneficiilor la nivel individual și în relație cu conexiunile curriculare a participării lor sociale, precum și a conexiunilor sociale realizate pe parcursul proiectului SL (intra-	Reflecțiile cu privire la evenimentul SL au fost făcute pe tot parcursul acestuia (forum online de discuții pe pagina de socializare a evenimentului), dar și după finalizarea evenimentului (reflecții scrise pe perețele interactiv de comunicare și pe paginile web ale Bisericii pentru Studenți cu Dizabilități al UBB și

	<p>Pedagogic/Departamentul de Pregătire a Personalului Didactic, Pedagogie – nivel licență sau master).</p> <p>4. Practică (Curriculă în cadrul specializărilor Psihologie, Psihopedagogie specială, Asistență Socială – nivel licență).</p>	<p>grupale și cu reprezentanți din comunitate).</p>	<p>Asociației Studenților Psihologi din România). Reflecție prin materiale artistice: Pozele realizate de studenți pe parcursul evenimentului, precum și mesajele motivaționale personalizate adresate studenței cu scleroză multiplă au fost expuse pe paginile de socializare ale organizațiilor.</p> <p>Reflecție prin prezentare orală: Coordonatorul proiectului a oferit reflecții într-o manieră structurată cu privire la obiectivul atins, responsabilitatea socială și ecoul evenimentului la</p>
--	--	---	---

<p>nivel local (mass-media locală), la nivel internațional (evenimentul SL a câștigat premiul „Proiectul Lunii” pe Platforma Roots & Shoots a Institutului Jane Goodall, Anglia), precum și în rândul comunității studenților, aceștia percepându-l ca exemplu de bune practici privind incluziunea studenților cu dizabilități. Reflecție asupra posibilității utilizării datelor colectate în scop de cercetare, cum ar fi analiza calitativă a mesajelor motivaționale colectate pe pagina proiectului.</p>			
--	--	--	--

<p>DOCUMENTARE ȘI COMUNICARE</p> <p>Coordonatorul evenimentului a realizat un raport comprehensiv privind obiectivele și modul de organizare a proiectului Bursa Specială Student4Student. Raportul a inclus suma donațiilor adunate, numărul de studenți implicați și numărul aproximativ de donatori. Imaginile au fost documentate pentru fiecare zi a proiectului, incluzându-se și materialele din mass-media locală, platforma internațională Roots & Shoots și descrierea evenimentului diseminată prin intermediul canalului UBB News. Raportul poate fi găsit pe site-ul Biroului pentru Studenți cu Dizabilități al UBB, în arhiva UBB News, în Raportul anual al Recteurii (anul universitar 2015-2016), precum și pe platforma Roots & Shoots a Institutului Jane Goodall.</p> <p>http://news.ubbcluj.ro/noutati/bursa-sociala-speciala-student-pentru-student-</p>		<p>Documentare și sumarezare după eveniment: Echipe de lucru formate din 2-4 studenți au analizat impactul proiectului Bursa Specială în cadrul unui workshop organizat în cadrul Biroului pentru Studenți cu Dizabilități. Workshopul a fost organizat la o săptămână după eveniment, având scopul de a descrie percepția studenților voluntari despre organizarea evenimentului (eficacitate și eficiență), impactul asupra comunității academice, tipurile de emoții trăite în timpul evenimentului,</p>
--	--	---

<p>proiectul-lunii-noiembrie-2015-pe-plat-forma-internationala-de-mediatare-a-programelor-de-tip-tineri-pentru-tineri-jane-goodall%E2%80%99s-roots-shoots/https://www.rootsandshoots.org/projects/learning-to-care-care-for-learning-student4student-scholarship/</p>			<p>identificarea valorii incluse a acestuia, cunoștințele dobândite cu privire la dizabilități și ce înseamnă cerințe speciale educaționale. Fiecare grup de studenți a fost solicitat să ofere propria definiție a diversității. Acces gratuit la raportul oficial (realizat de către coordonatorul evenimentului SL) asupra obiectivelor, dinamicii, rezultatelor și impactul perceput al evenimentului asupra părților implicate.</p>
<p>EVALUARE</p>	<p>Titularii disciplinelor care pot fi conectate cu un</p>		

<p>Evaluarea întregului proiect a fost făcută în contextul Planului operațional al Biroului pentru Studenți cu Dizabilități, pe baza atingerii obiectivelor propuse (bursă specială) și a gradului de implicare a studenților voluntari - un număr de 35 de studenți (voluntari din cadrul Biroului pentru Studenți cu Dizabilități și al Asociației Studenților Psihologi din România). Numărul aproximativ de persoane care au donat și achiziționat materiale a fost de 300 (studenți și personal academic și administrativ).</p>	<p>astfel de proiect de tip Service-Learning ar putea folosi formulare de evaluare a experienței SL pentru studenți și pentru membrii comunității, care să evalueze o serie de aspecte, cum ar fi: competențe dezvoltate, percepția învățării participative, cunoștințe dobândite, atitudini față de diversitate, abilități bazate pe empatie și compasiune etc.).</p>	
<p>Proiectul Student4Student a fost calificat ca fiind o activitate incluzivă (care a vizat facilitarea accesului la educație pentru studenții cu nevoi speciale) în cadrul Planului Operațional al Universității Babeș-Bolyai (Raportul anual al Rectorului 2015-2016). Un astfel de proiect pe bază de voluntariat (sau Service-Learning, în caz că se adaugă componenta de învățare) poate fi</p>	<p>Proiectul Bursa Specială Student4Student a fost creditat cu ore de activități practice pentru studenții care au solicitat orele, în funcție de flexibilitatea oferită de disciplina de</p>	

implementat pe bază de nevoi în cadrul oricărei instituții de învățământ superior din România.	practică existentă în Planul de învățământ (au fost acordate între 6-10 ore/student). În plus, fiecare student voluntar a primit o scrisoare de certificare a participării ca voluntar în cadrul acestui proiect din partea coordonatorului Biroului pentru Studenți cu Dizabilități al UBB.		
--	--	--	--

CAPITOLUL 4

Dezvoltare curriculară interdisciplinară: Service-Learning prin interacțiuni pozitive cu animalele și valori educaționale bazate pe compasiune.

Așa cum s-a menționat în capitolele anterioare, Service-Learning (SL), sau învățarea orientată spre comunitate, este considerată de tot mai multe instituții de învățământ ca un instrument educațional util pentru construirea capitalului social prin participarea studenților în viața comunității (Seifer & Connors, 2007; citat în Rusu & Davis, 2018). Mai mult decât atât, în anumite ramuri educaționale care formează specialiști în profesii bazate pe grija față de ceilalți, cum ar fi asistența socială, Service-Learning a devenit o pedagogie definitorie (engl. *signature pedagogy*) pentru domeniu, mai ales în spațiul nord-american unde există tradiție de peste 30 de ani privind instituționalizarea Service-Learning (Phillips, 2011; Campus Compact, 2020). Pedagogia de tip Service-Learning, considerată adesea o componentă a educației bazate pe compasiune (Itle-Clark, 2014), oferă deschideri de colaborare între diferite discipline care adresează nevoile comunității în viața reală, la nivel de practică, cercetare și educație. În acest sens, literatura de specialitate punctează apariția relativ recentă a unor domenii interdisciplinare cu componentă de Service-Learning și educație bazată pe compasiune, cum ar fi asistența socială asistată de animale (Tedeschi, Fitchett, & Molitor, 2005; Risley-Curtiss, Rogge, & Kawam, 2013) sau asistență

socială veterinară (Strand et al., 2012; Taylor et al., 2016, citat în Rusu & Davis, 2018).

La nivel de proiectare curriculară, științele educației abordează adesea provocările aduse de interacțiunile dintre diferite discipline (Woods, 2007; Bleakley et al., 2011; Stock & Burton, 2011). Procesul de proiectare a unui curriculum interdisciplinar implică competențe ale cadrelor didactice din diferite discipline și/sau cu diferite formări în direcția împărtășirii viziunilor, ideologiei și practicilor educaționale (Woods, 2007). Stock și Burton (2011) oferă câteva definiții clare ale abordărilor integrative privind interacțiunile dintre discipline (multi-, inter- și transdisciplinaritate), aceste definiții fiind utile în ceea ce privește construirea curriculelor interdisciplinare prin includerea în structura acestora a componentelor de tip Service-Learning și educație bazată pe compasiune. **Multidisciplinaritatea** este considerată forma cea mai puțin integrativă dintre metodele educaționale și de cercetare care presupun interacțiunea dintre mai multe discipline. În cadrul abordării multidisciplinare, fiecare membru al echipei contribuie la o temă din perspectiva disciplinei sale, având ca scop împărtășirea de cunoștințe și compararea rezultatelor, fără a depăși însă barierele disciplinelor specifice și fără a genera noi cunoștințe (Stock & Burton, 2011). **Interdisciplinaritatea** presupune că specialiști din mai multe discipline abordează aceeași temă, de obicei una cu relevanță semnificativă pentru viața reală, trecând peste granițele specifice fiecărei discipline și putând genera cunoștințe noi. Diferența majoră între multidisciplinaritate și interdisciplinaritate este considerată a fi nivelul de cooperare și integrare. **Transdisciplinaritatea** este considerată forma cea mai avansată de abordare integrată, implicând nu doar multiple discipline și colaborarea interdisciplinară dintre acestea, dar și cooperarea cu reprezentanți din afara sferei academice, care pot oferi analize critice ale soluțiilor generate și pot semnală nevoi (membri ai comunității, categorii vulnerabile, asociații de tip non-guvernamental etc., Stock & Burton, 2011).

În acest capitol se vor prezenta rezultatele unei analize calitative a literaturii de specialitate motivată de colaborarea cu Facultatea de Asistență Socială a Universității de Stat Rutgers din New Brunswick, New Jersey, SUA (dr. Rebecca Davis). Alături de studenții săi de la Rutgers înscriși în programul internațional de Service-Learning în România, dr. Rebecca Davis a asistat de mai multe ori în ultimii cinci ani la programele orientate spre comunitate coordonate de către mine în domeniul interacțiunii om-animal, cum ar fi Ziua Interacțiunii Om-Animal. Această analiză a literaturii a vizat identificarea obiectivelor de învățare în cadrul diferitelor curricule din domeniile asistenței sociale, în particular, privind includerea prezenței animalelor în educația și practica profesională în legătură cu implicarea civică și competențele sociale ale studenților. Lucrarea realizată fost publicată în 2018 în volumul unei conferințe internaționale (pentru detalii, a se vedea Rusu, A.S., & Davis, R., 2018. *Civic engagement of students through human-animal interactions: Ideas for an Interdisciplinary Service Learning-based curriculum*. CIEA 2018 Proceedings of The Fifth International Conference on Adult Education, 583-590). Obiectivul major al lucrării colaborative a fost de a investiga posibilității de combinare sub forma propunerii unei curricule interdisciplinare (obiectivele de învățare ale acesteia) a domeniului psihologie animală (specific, interacțiunile pozitive om-animal) cu pedagogia de tip Service-Learning, care este una dintre pedagogiile definitorii ale specializării asistență socială.

Argumentele pentru acest studiu s-au bazat pe ideea adăugării de valoare programelor de tip Service-Learning destinate studenților interesați de profesiile bazate pe ajutorarea celorlalți (de ex. asistență socială, psihopedagogie specială, medicină veterinară etc.) prin includerea în aceste programe a interacțiunilor pozitive om-animal, ale căror beneficii asupra dezvoltării empatiei și compasiunii față de ființele vii sunt documentate în literatură (de ex. Chandler, 2005; Risley-Curtiss et al., 2013; Rusu, 2017). În plus, tot mai multe studii în domeniul interacțiunii om-animal (IOA) evidențiază că prezența animalelor de terapie poate spori eficiența profesională

și satisfacția față de muncă nu doar la nivelul beneficiarilor, ci și la nivelul personalului din instituțiile unde se desfășoară programele de terapie sau activități asistate de animale (vizitare, socializare), inclusiv la nivelul voluntarilor implicați (Schneider & Harley, 2006; Risley-Curtiss et al., 2013; Taylor et al., 2016; citat în Rusu & Davis, 2018). Pe lângă beneficiile psiho-fiziologice ale interacțiunilor pozitive cu animalele (de exemplu, scăderea nivelului hormonilor circulanți de stres, scăderea simptomelor depresive, reglarea tensiunii arteriale, creșterea atenției executive, activarea cognitivă, reglarea emoțională etc. (Kruger & Serpell, 2010; Busch et al., 2016), se remarcă de asemenea, impactul pozitiv al IOA asupra motivației de implicare civică și abilităților prosoziale ale elevilor și studenților (vezi Rusu & Davis, 2018), animalele asigurând prin prezența lor un climat pozitiv bazat pe joc și acceptare necondiționată.

Un aspect important care facilitează abordarea integrativă între Service-Learning (și alte forme de activități orientate către comunitate, cum ar fi voluntariat, campanii de strângeri de fonduri, stagii, educație de teren etc.) și interacțiunile om-animal (intervenții asistate de animale) este aceea că ambele tipuri de activități s-au dovedit a avea un impact pozitiv semnificativ asupra nivelului de **empatie** (cognitivă și afectivă) a participanților/studenților implicați, precum și a **compasiunii**, adesea considerată ca empatie direcționată spre diminuarea stresului și suferinței ființelor aflate în nevoie (Cobaleda-Kegler, 2006; Harboldt & Ward, 2001; Simons & Cleary, 2006; citat în Rusu & Davis, 2018). Alături de alte variabile, empatia și compasiunea sunt identificate ca fiind componente esențiale ale participării și implicării civice (Komorosky & O'Neal, 2015 apud Rusu & Davis, 2018). Prin urmare, se consideră că programele interdisciplinare și inter-profesionale care încorporează interacțiuni SL și om-animale au potențialul de a oferi un mediu de îmbunătățire a empatiei pentru viitorii profesioniști în domenii care implică ajutarea altor ființe (oameni și/sau animale), facilitând, în consecință, dezvoltarea civică a studenților (Rusu & Davis, 2018). Studii recente indică faptul că empatia dezvoltată prin activități care se adresează

nevoilor altora este asociată cu funcționarea interpersonală și la nivel societal de succes (Cobaleda-Kegler, 2006; Komorosky & O'Neal, 2015; Rusu & Davis, 2018).

Din perspectiva specialiștilor în asistență socială, argumentele identificate pentru integrarea interacțiunilor om-animal, în special prezența animalelor de companie, în teoria și practica studenților sunt: (1) animalele fac parte din ecologia speciei umane (familii, grupuri, comunitate); (2) există o bază semnificativă de evidențe ale asocierilor dintre manifestarea cruzimii față de animale și diferite tipuri de comportamente infracționale și disfuncții existente în mediul familial; și (3) animalele de companie pot oferi plus valoare în direcția eficientizării intervențiilor de consiliere socială și terapeutice pentru diferite categorii de persoane, cum ar fi cele vârstnice sau cu dizabilități (Risley-Curtiss et al., 2013; Taylor et al., 2016).

O serie de studii indică faptul că agresiunea atât asupra oamenilor, cât și a animalelor, este adesea asociată cu deficite de empatie (Komorosky & O'Neal, 2015), iar aceste deficite de empatie pot de asemenea afecta abilitățile de răspuns ale persoanelor aflate în nevoie (Rusu & Davis, 2018). Prin urmare, includerea în componența curriculară a unor activități practice sau de conștientizare, care sunt dovedite științific a avea impact pozitiv asupra empatiei, cum ar fi Service-Learning și IOA (chiar în formă combinată), ar putea oferi, din punctul nostru de vedere, un mediu pozitiv și sigur de îmbunătățire a abilităților empatice ale viitorilor profesioniști din domeniul asistenței sociale, o profesie în care empatia este considerată valoare de bază și competență esențială (Council on SW Education, 2015; citat în Rusu & Davis, 2018). De asemenea, dezvoltarea empatiei prin activități care vizează nevoile altora (oameni și animale) este asociată de ajustarea socială de succes și relațiile interpersonale funcționale (Cobaleda-Kegler, 2006; Harboldt & Ward, 2001 apud Komorosky și O'Neal, 2015).

În procesul de definire și descriere a obiectivelor de învățare pentru o curriculă interdisciplinară care să combine Service-Learning cu

interacțiuni pozitive om-animal, am decis să pornim de la un model deja existent și testat, și anume *Service-Learning pentru asistență socială ecologică prin terapie asistată de animale și natură* (Praglin & Nebbe, 2014). Modelul lui Praglin & Nebbe (2014) se bazează pe un curs inovativ multidisciplinar de tip Service-Learning cu o durată de 4 săptămâni, de obicei în cadrul unui semestru universitar, care a fost prima oară implementat într-un centru de reabilitare a animalelor sălbatice. În cadrul acestui program, studenții la specializarea Asistență Socială pun în practică o serie de teorii și cunoștințe academice prin implicarea lor în activități cu copiii din categorii fragile (proveniți din familii cu istoric de abuz și abandon); tabăra efectivă are o durată de 2 săptămâni, fiind adresată unui număr maxim de 25 de copii, cu vârsta între 8-14 ani (Praglin & Nebbe, 2014). Acest program a servit ca sursă de inspirație pentru elaborarea a două dintre cele patru obiective de învățare pe care le propunem în acest capitol pentru a fi integrate în dezvoltarea unei curricule interdisciplinare care să combine angajamentul civic prin Service-Learning cu beneficiile psiho-fiziologice și sociale ale interacțiunilor pozitive om-animal, în direcția promovării respectului față de oameni, animale și mediu.

1. Obiectiv de învățare: Cunoașterea și aplicarea teoriilor despre comportamentul uman, principii din ecologie și intervenții asistate de animale în munca cu indivizi, familii și grupuri

Primul obiectiv de învățare introduce studenții în teoriile existente despre comportamentul uman, în cadrele explicative referitoare la funcționarea umană individuală și socială (CSWE, 2015), precum și în câteva modele teoretice care susțin valorile pozitive aplicate ale interacțiunilor om-animal în contextele vieții de zi cu zi, dar și terapeutice (evaluare și intervenție). O parte din aceste teorii, cum ar fi teoria sistemelor ecologice (Bronfenbrenner, 2005), teoria familiei

și practica centrată pe familie (Thomlison, 2008), teoria suportului social (Beck & Katcher, 1996), se regăsesc frecvent în literatura de specialitate din domeniul asistenței sociale care sprijină includerea IOA în practică și educație (Arkow, 2015; Risley-Curtiss, 2010; Risley-Curtiss et al., 2013; Tedeschi, Fitchett, & Molidor, 2005; Rusu & Davis, 2018). Pe lângă acestea, teoriile din domeniul etologiei și științelor evoluționiste (inclusiv psihologia evoluționistă) au contribuit la cadrul explicativ al beneficiilor psihologice, sociale și fiziologice ale IOA asupra calității vieții umane (de exemplu, reducerea stresului, activarea cognitivă, îmbunătățirea abilităților sociale, scăderea anxietății de performanță, diminuarea sentimentului izolării sociale, scăderea probabilității de boli cardio-vasculare etc.; Rusu & Davis, 2018). Cele mai multe din aceste teorii subliniază calitățile intrinseci ale animalelor, în special ale animalelor de companie (câinii și pisicile), cum ar fi disponibilitatea lor pentru interacțiunea și acceptarea apropierii umane prin contact direct, care sunt adesea asociate cu relaxarea și afectele pozitive la nivelul indivizilor umani (Kruger & Serpell, 2010; Busch et al., 2016).

Una dintre cele mai des întâlnite teorii în cadrul conceptual al IOA este *ipoteza biofiliei* (Wilson, 1984; Kellert & Wilson, 1993), care susține că indivizii umani au o tendință înnăscută de a fi atrași și de a interacționa pozitiv cu orice formă de viață, inclusiv cu plantele. Această teorie este cel mai des menționată în lucrările de asistență socială ecologică și asistență socială veterinară (Praglin & Nebbe, 2014). O altă teorie întâlnită frecvent în literatura IOA, precum și cercetările privind efectele includerii animalelor în practica din cadrul asistenței sociale, este teoria atașamentului (Bowlby, 1973). Astfel, animalele de companie sunt adesea percepute ca figuri de atașament importante, în principal datorită disponibilității lor constante pentru proximitate fizică, precum și prin facilitarea unui mediu afectiv sigur și oferirea unei surse de suport social (Melson, 1995; Zilcha-Mano, Mikulincer, & Shaver, 2012; Julius et al., 2013; Hawkins & Williams, 201; Rusu, Costea-Bărluțiu & Turner, 2019).

Un al model care susține integrarea SL și a interacțiunilor pozitive om-animal este modelul **biopsihosocial al sănătății** (Lindau, Lau-mann, Levinson, & Waite, 2003 apud Busch et al., 2016). Acest model susține că sănătatea poate fi văzută ca rezultatul unei combinații de factori biologici, psihologici și sociali care sunt interrelaționați în manieră funcțională, animalele de companie (și numai) fiind o componentă semnificativă a ecologiilor umane. În acord cu **teoria sistemelor ecologice** (Bronfenbrenner, 2005), modelul biopsihosocial al sănătății punctează ideea existenței unor beneficii reciproce (la niveluri de supraviețuire și funcționare socială) pe care oamenii și animalele și le aduc reciproc. Tot în această linie de argumentare, legăturile om-animal în contextul deținerii responsabile a animalelor de companie sunt adesea considerate o formă de **mutualism/reciprocitate**, similar cu formele de interacțiuni între speciile din natură, în care ambele specii beneficiază prin asocierea între ele (Serpell & Paul, 2011). În acest caz, animalele de companie oferă surse de suport social și acceptare necondiționată, iar oamenii oferă animalelor grijă și resurse necesare supraviețuirii și bunăstării, inclusiv prim așa-numita profesionalizare a oferirii de grijă, cum este cazul profesiei de medic veterinar. În cadrul acestui obiectiv de învățare se recomandă includerea considerațiilor privind nu doar efectele pozitive, ci și cele negative, ale interacțiunilor om-animal, aspecte privind standardele etice și bunăstarea animalelor, precum și prevenția riscurilor și managementul situațiilor de criză (Risley-Curtiss et al., 2013; Taylor și colab., 2016).

Un alt element recomandat includerii în acest obiectiv se referă la impactul pozitiv al IOA asupra relațiilor interpersonale și a cooperării în familii, grupuri și comunități (Arkow, 2015). Efectul unui animal prietenos asupra percepției pozitive a proprietarilor săi și facilitarea interacțiunilor interpersonale de către animalele de companie este cunoscut în literatura de specialitate drept **efectul de catalizator social** (Beetz et al., 2012). În plus, contactul direct cu forme de viață, altele decât oamenii, pare să aibă un efect modulator asupra parametrilor psihologici și fiziologici asociați cu interacțiunile sociale (de

exemplu, Beetz și colab., 2012). Unul dintre candidații din cadrul explicativ al acestui efect modulator este oxitocina, un hormon peptidic produs în hipotalamus, care reglează diverse funcții fiziologice, psihologice și comportamentale la om și animale, în principal prin scăderea nivelului hormonilor de stres circulanți (Heinrichs, Baumgartner, Kirschbaum, & Ehler, 2003, citat în Rusu, 2017). Producția de oxitocină s-a dovedit a promova stări afective pozitive asociate cu aspecte ale vieții sociale, cum ar fi legătura mamă-copil, relațiile de cuplu și interacțiunile sociale pozitive (Beetz et al., 2012). Prin urmare, acest obiectiv de învățare ar trebui să introducă studenții nu doar în cunoașterea variabilelor comportamentale și psihologice care pot fi evaluate cu instrumente standard din asistența socială și etologie (chestionare, anchete, fișe de observație), ci și în cunoașterea mecanismelor neuro-fiziologice ale interacțiunilor om-animale.

Pe lângă conceptele și teoriile menționate mai sus, se recomandă includerea în acest obiectiv de învățare a conceptului **atitudinilor față de animale**, o variabilă importantă care prezice și mediază efectele pozitive ale IO asupra mai multor aspecte ale calității vieții umane, acestea fiind supuse influențelor culturale și putând fi modelate prin educație și implicare civică a studenților (Turner & Al Husein, 2013; Rusu, Pop, & Turner, 2018). O serie de instrumente care evaluează atitudinile față de animale în raport cu percepția afectivă (emoțională) și instrumentală (practică sau economică) a animalelor, precum și cu specificul fiecărei culturi și societăți, se pot găsi în literatura de specialitate (Serpell, 2004; Serpell & Hsu, 2016; Turner, Waiblinger, & Meslin, 2013), unele fiind disponibile în limba română (Rusu, Pop, & Turner, 2018).

2. Obiectiv de învățare: Demonstrarea abilităților de empatie și reflecție prin conexiunea dintre IOA și activitățile de implicare civică prin Service-Learning.

Acest obiectiv de învățare oferă studenților oportunitatea de a dezvolta abilități empatice și inter-relaționare prin activități asistate de animale în contextul implicării civice prin proiecte de tip SL. Există dovezi care indică corelații pozitive între empatia față de animale și răspunsurile empatice față de nevoile semenilor, precum și cu nivelurile crescute ale competențelor sociale (Colombo et al., 2017, citat în Rusu & Davis, 2018). Competențele în asistență socială care pot fi învățate prin IOA includ implicarea în lucrul cu grupuri diverse și demonstrarea responsabilității civice și a orientării prosociale (Rusu & Davis, 2018).

Deși există dovezi că asistarea la episoade de cruzime față de animale în copilăria timpurie poate interfera cu dezvoltarea empatiei la copii (Ascione, 1993; Gullone & Robertson, 2008, citat în Komorosky & O'Neal, 2015), există de asemenea evidențe că participarea ulterioară la interacțiuni pozitive cu animalele poate restabili empatia afectivă și cognitivă la niveluri normative de funcționare. Condișerăm că, în acest obiectiv de învățare, studenții pot deveni conștienți de existența investigațiilor efectelor IOA la nivelul persoanelor aflate în detenție, inclusiv delincvenți juvenili (de exemplu, dresajul animalelor fără stăpân în vederea pregătirii pentru adopție, programe de reabilitare pentru caii maltratați, îngrijirea pisicilor în adăpost etc.), care indică faptul că participarea în aceste programe bazate pe IOA se asociază cu o creștere a nivelurilor de abilități empatice, precum și a motivației de a participa ulterior în activități orientate către comunitate și scădere a ratelor de recidivă (Strimble, 2003; Cobaleda-Kegler, 2006; Bachi, 2013; Komorsky & O'Neal, 2015; Rusu & Davis, 2018). Tot în cadrul acestui obiectiv, studenții vor deveni familiari cu studiile care indică faptul că prezența animalelor însoțitoare, cum ar fi câinii-ghid sau câinii care oferă suport emoțional (engl. *emotional support animals*) pot avea un efect

social normalizator în direcția reducerii prejudecăților și a tendinței de hărțuire în interacțiunile între copii cu și fără dizabilități în spațiul școlii (Hart, 2000, citat în Tedeschi, Fitchett, & Molidor, 2005).

Prin urmare, prezența animalelor ar putea contribui nu doar la construirea unui mediu sigur și primitor pentru desfășurarea activităților de Service-Learning pentru studenți, ci și o sursă creativă de soluții comportamentale pentru a răspunde nevoilor comunității. Astfel de practici documentate științific și susținute de teorii explicativ servesc ca bază pentru derularea unor programe educaționale de tip master interdisciplinar, cum ar fi Asistența Socială Asistată de Animale de la Universitatea din Denver, SUA (Tedeschi, Fitchett și Molidor, 2005).

3. Obiectiv de învățare: Folosirea și transpunerea evidențelor științifice privind includerea animalelor în practica domeniului asistenței sociale.

Metodele de includere a prezenței animalelor în practica asistenților sociali în SUA a fost recent investigată pe un număr de 1262 de participanți (Risley-Curtiss și colab., 2013), luându-se în considerare o serie de variabile demografice, precum și informații privind interacțiunea cu animalele și/sau evaluarea situației acestora în familii: (1) punerea întrebărilor despre animale în evaluarea situației familiale; (2) includerea animalelor ca parte a proceselor de intervenție; (3) tratarea clienților implicați în abuz față de animale, inclusiv forme de neglijare, sau (4) tratarea clienților pentru pierderea unui animal de companie. Concluziile acestui studiu au fost că, deși asistenții sociali care lucrează cu copii, bătrâni și adulți non-vârstnici, au inclus adesea în timpul evaluărilor întrebări despre animalele acestora, doar cei care lucrează cu persoane vârstnice au luat în considerare posibilitatea includerii efectivă a animalelor în intervențiile ulterioare; astfel, evaluarea pe baza întrebărilor despre animale nu s-a tradus întotdeauna în intervenții asistate de animale, de tipul

vizitelor sau terapiei asistate de animale (Risley-Curtiss et al., 2013). Asistenții sociali care aveau un nivel crescut de cunoștințe despre studiile care formează legătura dintre abuzul față de animale și diferite forme de violență și/sau abuz interpersonal, au inclus cu o frecvență mai scăzută a animalele în practica lor. Acest rezultat ar putea avea implicații pentru o educare atentă a studenților privind studiile recente asupra legăturii dintre abuzul față de animale în copilăria timpurie și alte forme de comportamente disfuncționale la adulți, care nu este întotdeauna semnificativă, mai ales dacă abuzul față de animale în copilărie a fost un episod contextual și neintenționat (Gullone, 2011; Risley-Curtiss et al., 2013; Rusu & Davis, 2018).

Un rezultat important al studiului lui Risley-Curtiss și colaboratorii (2013) a fost faptul că formările și cursurile pe care asistenții sociali le-au urmat în domeniul IOA au constituit un predictor semnificativ al includerii animalelor ca parte a intervențiilor, în timp ce cunoștințele despre alți asistenți sociali (adică rețeaua profesională) care includ animale în practica lor au fost predictor semnificativ pentru utilizarea tuturor celor patru forme de includere a animalelor în practica din domeniul asistenței sociale (evaluare prin întrebări, terapia în abuzul față de animale, terapia în cazuri de pierdere a unui animal și intervențiile asistate de animale). Considerăm că, în acest obiectiv, este important ca studenții să învețe despre valoarea predictivă a variabilei *„cunoașterea altor asistenți sociali care includ animale în practica lor”* în ceea ce privește decizia de a include animalele în intervențiile efective, fie la nivel de evaluare, diagnostic sau tratament. Acest rezultat al importanței cunoașterii a ceea ce fac ceilalți în domeniu fost explicat de către autorii studiului prin prisma **teoriei difuzării inovației** (Sanson-Fisher, 2004 citat în Risley-Curtiss și colab., 2013). Altfel spus, adoptarea unor soluții inovatoare testate de ceilalți este cu atât mai probabilă, cu cât există un nivel mai ridicat de asemănare profesională și comunicare interpersonală.

În concluzie, prin cele trei obiective menționate mai sus, preconizăm că un curs care combină Service-Learning cu interacțiunile om-animal are potențialul de a oferi un mediu educațional îmbunătățit pentru a facilita implicarea civică, dezvoltarea personală bazată pe empatie și alte competențele sociale, nu numai la studenții din domeniul asistenței sociale, ci și din alte domenii orientate spre oferirea de ajutor celorlalți, cum ar fi medicina, psihologia, psihopedagogia specială și medicina veterinară.

Un alt obiectiv de învățare care ar putea fi documentat și inclus pe viitor într-o curriculă interdisciplinară bazată pe Service-Learning se referă la **înțelegerea mecanismelor neurobiologice ale ajutorării celorlalți aflați în nevoie**. Astfel, studenții ar putea să fie familiarizați cu studiile privind semnificația adaptativă și modelele biologice explicative ale comportamentului prosocial uman (Rusu, în curs de publicare; Rossi, 2001). În literatura de specialitate, comportamentul prosocial este definit ca fiind „o categorie largă de acțiuni realizate în beneficiul altor persoane” (Penner et al., 2005). Conform acestei definiții, voluntariatul și Service-Learning se încadrează în categoria comportamentului prosocial la specia umană. Așa cum s-a specificat în Capitolul III, voluntariatul nu implică niciun beneficiu material sau așteptare de plată în vreun fel din partea beneficiarilor (Wilson & Musick, 1999) și se manifestă de obicei sub două forme: *voluntariatul formal sau sistematic*, care se realizează prin intermediul unor asociații și organizații; și *voluntariatul informal sau nesistematic*, care se face spontan, fie individual sau în grup, fără o organizare oferită de vreo asociație sau instituție, fiind adesea bazat pe situații care necesită rapid ajutor. Indiferent de categorie, ambele tipuri de voluntariat sunt direcționate către persoane adesea necunoscute și fără conexiuni de tip rudenie cu studenții implicați, fiind adesea definite ca acțiuni de succes în ceea ce privește asigurarea funcționării sociale a speciei umane. În plus, tot mai multe studii documentează faptul că voluntariatul poate aduce beneficii semnificative voluntarilor la nivel de bunăstare percepută,

aceste beneficii având în spate o serie de modificări neuro-fiziologice (Calvo et al., 2012; Bekkers, Konrath, & Smith, 2016).

Unele studii experimentale indică faptul că voluntarii raportează un nivel mai crescut de stimă de sine și satisfacție față de viață în urma participării în activități orientate spre comunitate comparativ cu grupurile de control (Bekkers, Konrath, & Smith, 2016; Konrath, 2014). Cu toate acestea, nu există încă un cadru unitar care să integreze mecanismele neuro-fiziologice ipotezate pentru a sta la baza beneficiilor raportate ale voluntarilor și de studenții care se implică în alte tipuri de activități de ajutorare a celorlalți. Unul dintre elementele care apare în cadrele explicative ale acestor beneficii este dopamina, este un neurotransmițător adesea asociat cu circuitul recompensei și cu afectele pozitive. Astfel, regiunile neuronale care produc dopamină sunt cele mai active atunci când o persoană realizează donații caritabile (Moll et al., 2006), contribuind la presupunerea că dopamina ar putea fi responsabilă de așa numită experiență a „strălucirii calde” (engl. *warm glow*) resimțită în momentul oferirii de ajutor (Andreoni, 1990; Ferguson et al., 2012). Un alt candidat la explicarea mecanismelor fiziologice ale comportamentului prosocial este oxitocina, un neuropeptid implicat în interacțiuni sociale pozitive. Deși există studii care indică faptul că oxitocina administrată nazal (comparativ cu un placebo) a fost asociată cu o creștere a motivației de a dona la participanții de sex masculin (Barazza et al., 2011), nu există încă studii care să examineze o legătură directă între eliberarea de oxitocină și manifestarea comportamentului de voluntariat.

Este de asemenea important de ținut cont în acest proces de dezvoltare curriculară interdisciplinară având ca obiectiv dezvoltarea civică a studenților prin empatie și respect față de jur (oameni, animale și mediu), că activitățile formale de ajutorare a celorlalți aflați în nevoie, cum ar fi voluntariatul formal și Service-Learning, sunt apariții relativ recente în istoria evoluției umane (de exemplu, programele formale de voluntariat datează de la mijlocul anilor 1800

(Harris et al., 2016, citat în Rusu, *în curs de publicare*). Cu toate acestea, datorită dezvoltării intense a mass-mediei, cei mai mulți oameni sunt expuși continuu informațiilor despre suferințele și amenințările la adresa supraviețuirii altor ființe, inclusiv a celor care nu se află în proximitatea lor fizică, astfel încât să le poată oferi ajutor imediat, cu toate că răspunsul empatic se activează, precum și motivația de a ajuta. Una dintre soluțiile difuziei spre membrii speciei noastre a acestei motivații de a ajuta persoane în nevoie (aflate adesea la mii de kilometri distanță de noi) este apariția posibilității de a ajuta prin donații online, sau de a redirecționa răspunsul empatic spre alte persoane, prin implicarea în programe de voluntariat. În concluzie, putem considera că voluntariatul și pedagogia de tip Service-Learning, care câștigă tot mai mult teren în instituțiile educaționale din lume, ar putea fi parte din răspunsurile adaptative dezvoltate de oameni pentru a promova conexiunea socială în grupuri mari de indivizi, fără existența neapărată a unor legături de rudenie sau nivel de familiaritate.

Referințe bibliografice

- Academy of Prosocial Learning, US. Humane Education platform.
www.prosocialacademy.org.
- Andreoni, J. (1990). Impure altruism and donations to public goods: A theory of warm glow Giving, *Economic Journal*, 100, 464–477.
- Arkow, P. (2015). Animal Therapy on the Community Level: The Impact of Pets on Social Capital. *Handbook of Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (Forth Edition). Elsevier.
- Ascione, F.R. (1993). Children who are cruel to animals: A review of research and implications for developmental psychopathology. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 6, 226–247.
- Ash, S.L., & Clayton, P.H. (2009). Generating, deepening, and documenting learning: The power of critical reflection for applied learning. *Journal of Applied Learning in Higher Education*, 1(1), 25-48.
- Astin, A.W., Vogelgesang, L.J., Ikeda, E.K., & Yee, J.A. (2000). *Executive Summary: How Service Learning Affects Students*. Los Angeles: Higher Education Research Institute, University of California.
- Bachi, K. (2013). Equine-facilitated prison-based programs within the context of prison-based animal programs: State of the science review. *Journal of Offender Rehabilitation*, 52, 46–74.
- Barraza, J.A., McCullogh, M.E., Ahmadi, S., & P. J. Zach (2011). Oxytocin infusion increases charitable donations regardless of monetary resources, *Hormones and Behavior*, 60, 148-151, 2011.

- Beck, A.M., & Katcher, A. (1996). *Between pets and people: The importance of animal companionship*. West Lafayette, IN: Purdue University Press.
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and Psychophysiological effects of human-animal interactions: The possible role of Oxytocin. *Frontiers in Psychology*, 3, 1–15.
- Bekkers, R., Konrath, S.H., & Smith, D.H. (2016). Physiological correlates of volunteering” in *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations* (D.H. Smith, R.A. Stebbins, & J. Grotz eds.), 541-579, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- Billing, S.H. (2000). Research on K-12 School-Based Service-Learning: The Evidence Builds. *Phi Delta Kappan*, 81, 658-664.
- Bleakley, A., Hennessy, M., Fishbein M., & Jordan, A. (2011). Using the integrative model to explain how exposure to sexual media content influences adolescent sexual behavior. *Health Educ. Behav.*, 38, 530–540.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*, New York, NY: Basic Books.
- Bringle, R.G., & Hatcher, J.A. (1996). Implementing Service Learning in Higher Education. *The Journal of Higher Education*, 67, 221-239.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Thousands Oaks, CA: Sage.
- Busch, C., Tucha, L., Talarovicova, A., Fuermaier, A.B.M., Lewis-Evans, B., & Tucha, O. (2016). Animal-Assisted Interventions for Children with Attention Deficit/Hyperactive Disorders: A Theoretical Review and Consideration of Future Research Directions. *Psychological Reports*, 118, 292–331.

Calvo, R., Zheng, Y., Kumar, S., Olgiati, A., & Berkman, L. (2012). Well-being and social capital on planet earth: Cross-national evidence from 142 countries, *PLoS ONE*, 7:e42793.

Campus Compact, US. <https://compact.org/>.

Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario (CLAYSS) (2013). A Service-Learning Proposal for Universities. Complementary material text for the participants in the university capacity building program (<http://www.clayss.org.ar/>).

Chandler, C.K. (2005). *Animal assisted therapy in counseling*. New York, NY: Taylor & Francis Group, LLC.

Chitic, V., & Rusu, A.S. (2016). An Interdisciplinary Methodological Approach (ethology and sociometry) of Assessing the Effects of Animal Assisted Therapy on Children with Special Needs. *The European Proceedings of Social & Behavioral Sciences*, 18:101-108.

CLAYSS, Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario. <http://www.clayss.org.ar/>

Cobaleda-Kegler, J. (2006). *Animal-assisted therapy with female juvenile offenders within a residential treatment setting*. (Unpublished Doctoral Dissertation). California Institute of Integral Studies, San Francisco, CA.

Cobaleda-Kegler, J. (2006). *Animal-assisted therapy with female juvenile offenders within a residential treatment setting*. (Unpublished Doctoral Dissertation). California Institute of Integral Studies, San Francisco, CA.

Colombo, E.S., Crippa, F., Calderari, T., & Prato-Previde, E. (2017). Empathy toward animals and people: The role of gender and length of service in a sample of Italian veterinarians. *Journal of Veterinary Behavior*, 17, 32–37.

- Conrad, D. & Hedin, D. (1991). School-based community service: What we know from research and theory. *Phi Delta Kappan*, 72, 743-749.
- Copaci, I., & Rusu, A.S. (2016). Trends in Higher Education Service-Learning Courses for Pre-Service Teachers: a Systematic Review. *The European Proceedings of Social & Behavioral Sciences*, 18, 1-11.
- Copaci, I., Soos, A., & Rusu, A.S. (2017). Romanian translation and linguistic validation of the Civic Attitudes and Skills Questionnaire: Implications for Pre-Service Teachers' Evaluation. *Journal of Psychological and Educational Research/JPER*, 25 (1a): 92-107.
- Copaci, I.A., & Rusu, A.S. (2015). A Profile Outline of Higher Education E-Tutoring Programs for the Digital-Native Student. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 209, 145-153.
- Copaci, I.A., & Rusu, A.S. (2018). Service-Learning e-tutoring program for Romanian pre-service teachers: Toward a validated higher-education inclusion model. *The European Proceedings of Social & Behavioral Sciences*. ISSN 2357-1330, 468-476.
- Council on Social Work Education (CSWE). (2015). *2015 Educational Policy and Accreditation Standards*. https://www.cswe.org/getattachment/Accreditation/Accreditation-Process/2015-EPAS/2015EPAS_Web_FINAL.pdf.aspx, accesat în 16 August 2019.
- Decety, J., & Moriguchi, Y. (2007). The empathic brain and its dysfunction in psychiatric □populations: implications for intervention across different clinical conditions, *Biopsychosoc. □Med.*, 1, 1-22. □
- Dostilio, L.D. (2017). Planning a Path Forward. Identifying the Knowledge, Skills, and Dispositions of Second-Generation Community Engagement Professionals. In *The Community Engagement Professional in Higher Education. A Competency Model for an*

- Emerging Field*. Dostilio, L.D. (Ed.). Campus Compact, Boston, Massachusetts.
- Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Orlando, FL: Harcourt, Brace & Javanovitch.
- Eyler, J. (2002). Reflection: Linking Service and Learning – Linking Students and Communities. *Journal of Social Issues*, 58(3), 517-534.
- Eyler, J., Giles, D.E. & Schmiede, A. (1996). *A Practitioner's Guide to Reflection in Service-Learning*. Vanderbilt University.
- Ferguson, E., F. Atsma, W. De Kort, and I. Veldhuizen, "Exploring the pattern of blood donor beliefs in first-time, novice, and experienced donors: differentiating reluctant altruism, pure altruism, impure altruism, and warm glow," *Transfusion*, vol. 52, no. 2, pp. 343-355, 2012.
- Fiske, E.B. (2001). *Learning in Deed. The Power of Service-Learning for American Schools*. Battle Creek, MI: W.K. Kellogg Foundation.
- Fulbright România. <http://www.fulbright.ro/> Accesat în 21 August, 2020.
- Furco, A. (2011). *Service-Learning: A Balanced Approach to Experiential Education. Expanding Boundaries: Service and Learning*. Washington DC: Corporation for National Service.
- Furco, A., & Holland, B.A. (2005). Institutionalizing Service-Learning in Higher Education: Issues and Strategies for Chief Academic Officers. Center for Studies in Higher Education, University of California at Berkeley, 9 - 11.
- Gottlieb, K., & Robinson, G. (2003). Integrating civic responsibility into the curriculum. *Community College Journal*, 74(3), 25 - 26.
- Gullone, E. (2011). Conceptualizing animal abuse with an antisocial behaviour framework. *Animals*, 1, 144–160.

- Gullone, E., & Robertson, N. (2008). The relationship between bullying and animal abuse behaviors in adolescents: The importance of witnessing animal abuse. *Journal of Applied Developmental Psychology, 29*, 371–379.
- Hanover Research (2011). Assessing Service-Learning Impacts at Higher Education Institutions. www.hanoverresearch.com.
- Harbolt, T., & Ward, T.H. (2001). Teaming incarcerated youth with shelter dogs for a second chance. *Society and Animals, 9*, 177–182.
- Harris, B., A. Morris, R. S. Ascough, G. L. Chikoto, P.R. Elson, J. McLaughlin, M. Muukkonen, M. et al., “History of Associations and Volunteering”, in *Palgrave Research Handbook on Volunteering and Nonprofit Associations* (D. H. Smith, R. A. Stebbins and J. Grotz eds.), Springer Link, 2016.
- Hart, L. (2000). Psychological benefit of animal companionship. In A. Fine (Ed.). *Handbook of animal-assisted therapy: Theoretical foundation and guidelines for practice* (pp. 59–76). San Diego: Academic Press.
- Hawkins, R.D., & Williams, J.M. (2017). Childhood Attachment to Pets: Associations between Pet Attachment, Attitudes to Animals, Compassion, and Humane Behaviour. *International Journal of Environmental Research in Public Health, 14*(5), 490–510.
- Heffernan, K. (2001). Service-Learning in Higher Education. *Journal of Contemporary Water Research and Education, 119*(1), 2-8.
- Heinrichs, M., Baumgartner, T., Kirschbaum, C., & Ehler, U. (2003). Social support and oxytocin interact to suppress cortisol and subjective responses to psychosocial stress. *Biological Psychiatry, 54*, 1384–1398.
- Humane Educator Registry. <https://www.prosocialacademy.org/humane-educator-registry>

- Itle-Clark, S. (2014). Increasing student engagement through animal welfare education and service. *Living Education eMagazine*, 42-43.
- Jacoby, B. (2015). *Service-Learning Essentials. Questions, Answers, and Lessons Learned*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Johnson, D.B. (1995). Faculty Guide to Service-Learning. *Higher Education. Paper 140*. <http://digitalcommons.uno-maha.edu/slcehighered/140>.
- Julius, H., Beetz, A., Kotrschal, K., Turner, D.C., & Uvnas-Moberg, K. (2013). *Attachment to Pets. An Integrative View of Human-Animal Relationships with Implications for Therapeutic Practice*. Hogrefe Publishing.
- Kellert, S.R., & Wilson, E.O. (1993). *The biophilia hypothesis*. Washington, DC: Island Press.
- Kennedy, J.S. (1992). *The new anthropomorphism*. Cambridge University Press.
- Komorosky, D., & O’Neal, K.K. (2015). The development of empathy and prosocial behavior through humane education, restorative justice, and animal-assisted programs. *Contemporary Justice Review*, 18, 395–406.
- Konrath, S. (2014). The power of philanthropy and volunteering, in *Interventions and policies to enhance wellbeing: A complete reference guide*, (F. A. Huppert, and C. L. Cooper eds.), John Wiley & Sons.
- Kruger, K.A., & Serpell, J. A. (2010). Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations. In A. H. Fine (Ed.). *Handbook on animal assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd ed., pp. 33–48). San Diego, CA: Academic Press

- Lindau, S.T., Laumann, E.O., Levinson, W., & Waite, L.J. (2003). Synthesis of scientific discipline in pursuit of health: the interactive biopsychosocial model. *Perspectives in Biology and Medicine*, 46(3), 74–86.
- Little, N., Nemutlu, G., Magic, J., & Molnár, B. (2011). *Don't Judge a Book by Its Cover!: The Living Library Organiser's Guide*. Budapest, Hungary: Council of Europe.
- Locke, J. (1989). *Some Thoughts Concerning Education*. Oxford: New York:Clarendon Press; Oxford University Press.
- Melson, G. (1995). Children's attachment to their pets: Links to social emotional development. *Children's Environments Quarterly*, 8, 55–65.
- Moely, B., Mercer, E. H., Ilustre, V., Miron, D. & McFarland, M. (2002). Psychometric Properties and Correlates of the Civic Attitudes and Skills Questionnaire (CASQ): A Measure of Students' Attitudes Related to Service-Learning. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 2(8), 15-26.
- Moll, J., Krueger, F., Zahn, R., Pardini, M., de Oliveira-Souza, R., & Grafman, J. (2006). Human fronto–mesolimbic networks guide decisions about charitable donation, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 103,15623-15628.
- Penner, L.A., Dovidio, J.F., Piliavin, J.A., & Schroeder, D.A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives, *Annual Reviews of Psychology*, 56, 365-392.
- Phillips, A. (2011). Service-Learning and Social Work Competency-Based Education: A "Goodness of Fit"? *Advances in Social Work*, 1, 1–20.
- Pinheiro, P., Langa, P.V. & Pausits, A. (2015) One and two equals three? The third mission of higher education institutions, *European Journal of Higher Education*, 5, 233-249.

- Pop, D.A., Rusu, A.S., Vancia-Pop, V., Papuc, I., Constantinescu, R., & Miresan, V. (2014). Physiological effects of human-animal positive interactions in dogs – Review of the literature. *Bulletin of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine Cluj-Napoca - Animal Science and Biotechnologies*, 71, 102-111.
- Praglin, L.J., & Nebbe, L.L. (2014). Introduction to Animal- and Nature-Assisted Therapies: A Service-Learning Model for Rural Social Work. *Contemporary Rural Social Work*, 6, 146–156.
- Regina, C., & Ferrara, C. (2017). Service-Learning in Central and Eastern Europe handbook for Engaged Teachers and Students. Editorial coordination: CLAYSS.
- Risley-Curtiss, C. (2010). Social Work Practitioners and the Human-Companion Animal Bond: A National Study. *Social Work*, 55, 38-46.
- Risley-Curtiss, C., Rogge, M.E., & Kawam, E. (2013). Factors Affecting Social Workers' Inclusion of Animals in Practice. *Social Work Advance Access*, 29, 1–9.
- Rodgers, C. (2002). Defining Reflection: Another Look at John Dewey and Reflective Thinking. *Teachers College Record*, 104, 842–866.
- Roots & Shoots, Jane Goodall Institute, UK. <https://www.root-sandshoots.org/>
- Rossi, A.S. (2001). Caring and doing for others: Social responsibility in the domains of family, work, and community, Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Rusu, A.S. (2017). Constructing healthy experiences through human-animal interactions for autistic children and their families: Implications for research and education. In *Autism – Paradigms and Clinical Applications*, Janne Yip (Ed.), InTech Publisher, ISBN 978-953-51-5013-8, pages 269-290.

- Rusu, A.S. (2019). Investigarea atitudinilor față de animalele de companie în România. Deschideri spre educația bazată pe compasiune. Publicat în *Studii de antrozologie. Interacțiunea om-animal din perspectivă multidisciplinară* (Coord. Frasin, I. & Bodi, G.), Ed. Pro Universitaria, ISBN 978-606-26-1028-9, pag. 131-145.
- Rusu, A.S. (2020). Connectedness behind social distancing in times of Covid-19: Qualitative analysis of civic engagement of students and teachers in Romania. *Journal of Educational Sciences & Psychology*, X, 1, 35-41.
- Rusu, A.S. (în curs de publicare). Endorphins and volunteering: On the Evolutionary Significance of Helping Others, in *“Endorphins: From Molecular Science to Modern Medicine,”* (P. Kerr, C. Sirbu, and J. Gregg eds.).
- Rusu, A.S., & Davis, R. (2018). Civic engagement of students through human-animal interactions: Ideas for an Interdisciplinary Service Learning-based curriculum. *CIEA 2018 Proceedings of The Fifth International Conference on Adult Education*, Iasi, Romania, 25th-27th of April, 583-590.
- Rusu, A.S., Bencic, A., & Hodor, T. (2014). Service-Learning programs for Romanian students – an analysis of international programs and ideas of implementation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 142, 154-161.
- Rusu, A.S., Copaci, I.A., & Soos, A. (2015). The Impact of Service-Learning on Improving Students' Teacher Training: Testing the Efficiency of a Tutoring Program in Increasing Future Teachers' Civic Attitudes, Skills and Self-Efficacy. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 203, 75-83.
- Rusu, A.S., Costea-Barlutiu, C., Turner, D.C. (2019). Interpersonal and Pet Attachment, Empathy toward Animals and Anthropomorphism: An Investigation of Pet Owners in Romania. *People*

and Animals: The International Journal of Research and Practice, 2(1), 1-14.

Rusu, A.S., Pop, D., Turner, D.C. (2018). Geographically apart, attitudinally very close: A comparison of attitudes toward animals between Romania and Mexico City. *People and Animals: The International Journal for Research and Practice*, 1, 1–14.

Sanson-Fisher, R.W. (2004). Diffusion innovation theory for clinical change. *Medical Journal of Australia*, 180, S55–S56.

Schneider, M.S., & Harley, L.P. (2006). How dogs influence the evaluation of psychotherapists. *Anthrozoos*, 19, 128–142.

Seifer, S.D., & Connors, K. (2007). *Community Campus Partnerships for Health. Faculty Toolkit for Service-Learning in Higher Education*. Scotts Valley, CA: National Service Learning Clearinghouse.

Serpell, J. A., & Paul, E. S. (2011). Pets in the family: An evolutionary perspective. In C. A. Salmon and T. K. Shackelford (Eds.) *The Oxford handbook of evolutionary family psychology* (pp. 298-309). New York: Oxford University Press.

Serpell, J.A. (2004). Factors influencing human attitudes to animals and their welfare. *Animal Welfare*, 13, 145–151.

Serpell, J.A., & Hsu, Y. (2016). Attitudes to dogs in Taiwan: A case study. In M.P. Pregowski (Ed.). *Companion animals in everyday life*. Palgrave Macmillan.

Service-Learning 2000 Center (1996). *Service-Learning Quadrants*. Stanford University, California.

Sigmon, R.L. (1994). *Linking service with learning*. Washington, D.C.: Council on Independent Colleges.

Signal, T.D, & Taylor, N. (2007). Attitude to Animals and Empathy: Comparing Animal Protection and General Community Samples. *Anthrozoos*, 20, 125-130.

- Simons, L., & Cleary, B. (2006). The influence of service-learning on students' personal and social development. *College Teaching*, 54(4), 307–319.
- SLIHE Manual (2019). Învățarea orientată spre comunitate (Service-Learning) pentru personalul didactic din învățământul superior. Ed. Argonaut. ISBN 978-973-109-958-3, 80 pagini.
- SLIHE Erasmus + Parteneriat Strategic Service-Learning în universități – Promovarea celei de-a treia misiuni a universităților și implicării civice a studenților. www.slihe.eu.
- Stock, P., & Burton, R.J.P. (2011). Defining Terms for Integrated (Multi-Inter-Trans-Disciplinary) Sustainability Research, *Sustainability*, 3(8), 1090–1113.
- Strand, E., Poe, B.A., Lyall, S., York, J., Nimer, J., Allen, E., Brown, G., & Nolen-Pratt, T. (2012). Veterinary Social Work Practice, in C.N. Dulmus and K.M. Sowers (Eds.), *Social Work Fields of Practice: Historical Trends, Professional Issues, and Future Opportunities*. New Jersey, Wiley.
- Strimble, E.O. (2003). A history of prison inmate-animal interaction programs. *American Behavioral Scientist*, 47, 70–78.
- Tapia, M.N. (2006). Aprendizaje y servicio solidario: en el sistema educativo y las organizaciones juveniles [Service-learning in the educational system and in youth organisations] Ciudad Nueva (<http://www.clayss.org.ar/>).
- Taylor, N., Fraser, H., Signal, T., & Prentice, K. (2016). Social Work, Animal-Assisted Therapies and Ethical Considerations: A Programme Example from Central Queensland, Australia. *British Journal of Social Work*, 46, 135–152.
- Tedeschi, P., Fitchett, J., & Molidor, C.E. (2005). The Incorporation of Animal-Assisted Interventions in Social Work Education. *Journal of Family Social Work*, 9, 59–77.

- Thomlison, B. (2008). Family Centered Practice. The Profession of Social Work. In Sowers, K.M., & Dulmus, K.W. (Eds.), *Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare*. Willey & Sons, Inc.
- Thompson, K.L., & Gullone, E. (2003). Promotion of empathy and prosocial behavior in children through humane education. *Australian Psychologist*. 38, 175-182.
- Turner, D.C. (2010). Attitudes towards Animals: A cross-cultural, international comparison. In: *Manimalis*, Abstract Book, Plenary presentations, 12th International Conference on Human-Animal Interactions, People & Animals: For Life, 1-4 July, Stockholm, p. 21.
- Turner, D.C., & Al Hussein, A. (2013). Tiere un Tierschutz in Islam und in ausgewählten Arabischen Landern. S 269-281 in T.G. Schneiders (Ed.), *Die Araber in 21. Jarhundert. Politik, Gesellschaft, Kultur*. Wiesbaden: Springer V.S.
- Turner, D.C., Waiblinger, E., & Meslin, F.X. (2013). Benefits of the human-dog relationship. In *Dogs, Zoonoses and Public Health* (2nd Edition, pp. 13–23). CAB International.
- Unti, B., & DeRosa, B. (2003). Humane education: Past, present, and future. In D.J. Salem & A.N. Rowan (Eds.), *The state of the animals II*, (pp. 27-50).
- Wang, L., Carroll, T.K., & Delaine, D.A. (2018). A Pilot Study of the Development of Empathy within a Service-Learning Trip from a Qualitative Perspective. American Society of □Engineering, Paper ID #21505.
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wilson, J., & Musick, M. (1999). The effects of volunteering on the volunteers, *Law and Contemporary Problems*, 62, 141-168.

Woods, C. (2007) Researching and developing interdisciplinary teaching: towards a conceptual framework for classroom communication. *Higher Education* 54:853-866.

Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M., & Shaver, P.R. (2012). Pets as safe havens and secure bases: The moderating role of pet attachment orientations. *Journal of Research in Personality*, 46, 571–580.

Anexe

ANEXA 1

Prezentarea unei povești care se încadrează la criteriile cerute de educația bazată pe compasiune, conform Academy of Prosocial Learning (autor: Alina S. Rusu)

Notă: *În caractere italice sunt marcate pasajele recomandate ca formule de deschidere și întrebări care ghidează reflecția și gândirea critică a copiilor care ascultă. Povestea este recomandată copiilor din categoria de vârstă 6-10 ani.*

Bună ziua tuturor, astăzi vom citi o poveste frumoasă despre o fetiță, un păianjen mic și o pădure. Care credeți că ar putea fi legătura dintre un păianjen, o fetiță și o pădure? Ce puteți spune despre păianjeni? Înainte de a începe să citim povestea noastră, trebuie să vă spun că eu, cea care vă citește, sunt biolog și iubesc și respect toate animalele. Îmi dau seama că unele animale pot fi periculoase, mai ales atunci când oamenii le deranjează și le distrug locurile de viață. Dar studierea animalelor ne poate ajuta să înțelegem comportamentele lor și cum animalele pot aduce bucurie în viețile noastre ... și uneori, chiar ne pot salva.

Acum să descoperim împreună ceea ce ne spune autorul.

Micul păianjen, Alice și pădurea

Era o dimineață însorită de sâmbătă, când Alice, o fetiță cu părul prins în coadă de cal, se uita fericită pe geamul mașinii tatălui ei. Știa că se apropiau de satul în care locuiau bunicii și unde își va petrece vacanța de vară. Două luni de hoinărit prin pădurea din apropierea satului, împreună cu câinele bunicilor, Fufu, un teckel negru

mic, dar foarte vesel, întotdeauna dispus să o însoțească pe Alice în hoinărerile ei.

Măine este ziua de naștere a lui Alice, iar bunica era dornică să curețe cu grijă fiecare colț al casei înainte ca oaspeții să vină, când casa trebuia să fie strălucitoare ca oglinda. Tortul pentru ziua de naștere era gata pentru mâine, iar bunica închisese cu grijă toate ferestrele, astfel încât să nu intre în casă muștele și să se așeze pe tortul cu cremă de zmeură, gata să fie degustat mâine de către copilașii din vecini, prietenii lui Alice.

Seara a venit, iar Alice și-a apropiat scăunelul de lemn de mașina de cusut a bunicii. În timp ce asculta sunetul liniștitor al mașinii de cusut *ti da da, ti da da*, Alice a observat între picioarele scăunelului de lemn un păianjen mic, care lucra de zor la pânza lui.

Vă întrebați ce se întâmplă în continuare cu micul păianjen?

Alice luă lupa pentru citit a bunicului ei și începu să îl privească cu atenție pe micul păianjen. Stropi de lumină și culori păreau să se vadă pe miile de perișori de pe corpul acestuia. La un moment dat, unul dintre cele opt piciorușe s-a ridicat ușor în aer, iar Alice i-a spus bunicii ei: „*Buni, uite, păianjenul mic ne salută*”. Bunica s-a uitat pe sub ochelari și a spus: „*O, am uitat să curăț scăunelul acela, mâine mă voi ocupa de acesta*”. Apoi bunica s-a întors liniștită la cusut.

Alice a închis ochii și și-a pus dorința ca bunica ei să uite mâine de micul păianjen care locuia între picioarele scăunelului, sau să se întâmple vreun miracol până dimineață, astfel încât bunica să se răzgândească și să nu distrugă pânza micului păianjen.

A doua zi dimineață, Alice s-a grăbit să arunce o privire între picioarele scăunelului de lemn. Micul păianjen prinsese în pânza lui un țânțar și două muște mici. *O adevărată victorie*, se gândi Alice. A apucat scăunelul și l-a arătat-o bunicii sale: „*Uite, buni, păianjenul te-a ajutat să ții muștele la distanță de tortul nostru*”. Bunica a

zâmbit, iar zilele au trecut fără ca ea să mai curețe scăunelul de lemn de pânza micului păianjen.

Și așa a trecut întreaga vacanță de vară. În fiecare zi, micul păianjen a continuat să fie observat de Alice cu lupa. Într-o zi, Alice a făcut chiar un desen cu micul păianjen. Bunica l-a fixat cu pioaneze pe pe-rețele bucătăriei, chiar deasupra mașinii ei de cusut.

Anii au trecut. A fost din nou vară, iar bunica a început să pregă-tească cu drag un tort cu cremă de zmeură. Nepoata ei vine astăzi în vizită. Nu vine singură, ci cu un grup de zoologi, colegi de lucru de-ai lui Alice.

Știți ce este și ce face un zoolog?

Alice i-a spus buncii că vor rămâne doar o vreme, pentru că trebuie să colecteze câteva probe din pădurea din apropierea satului. O specie foarte rară de fluturi locuia acolo. Alice i-a spus buncii că acei fluturi vor putea opri construcția unei autostrăzi și, de aseme-nea, distrugerea satului de către utilajele de construcție.

Vă întrebați ce înseamnă o specie rară?

După ce a gustat tortul buncii, Alice a îmbrățișat-o strâns și s-a urcat în mașină împreună cu colegii ei. Privind înapoi în oglinda laterală a mașinii, a văzut-o pe bunica ducând două felii de tort celor doi co-pilași din vecini, chiar în casa de peste drum. Își petreceau vacanța de vară cu buncii lor.

În timp ce copilașii se bucură de tort, bunica le arată cu degetul spre un păianjen mic care își țesea pânza într-unul din colțurile verandei. Alice a putut observa în oglinda mașinii ochii curioși ai celor doi co-pilași urmărind degetul buncii. Alice a zâmbit și a continuat să con-ducă. Pădurea o aștepta.

ANEXA 2

Imagini asociate unor programe și activități orientate spre comunitate

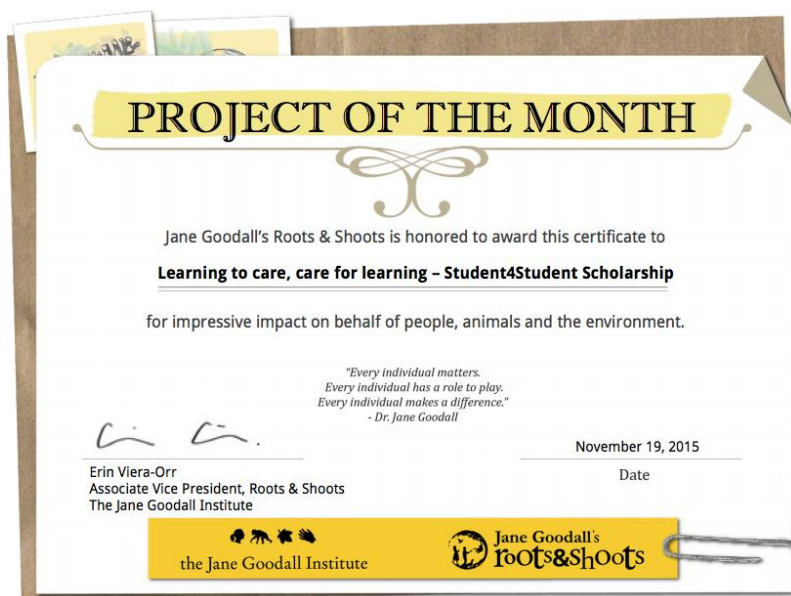
Unul dintre afișele programului Ziua Interacțiunii Om-Animal, organizat cu implicarea studenților înscriși la disciplina Psihologie Animală, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea Babeș-Bolyai, în colaborare cu Facultatea de Medicină Veterinară, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca.

Sursă: pagina oficială a ZIOA.

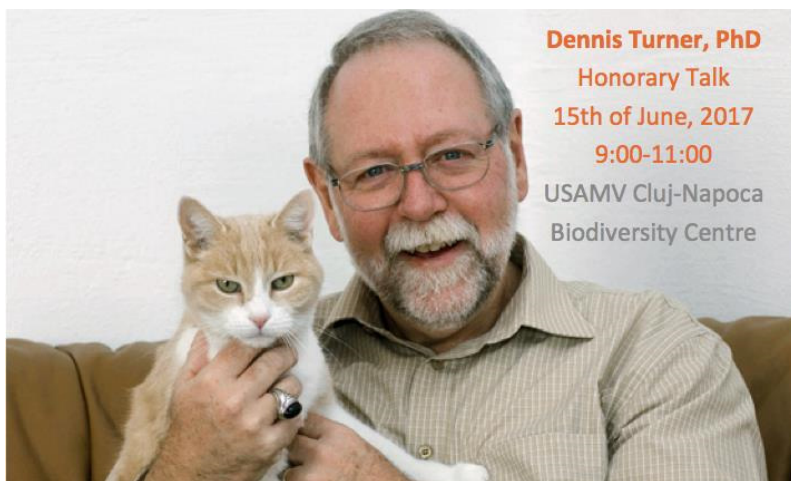
Grup de studenți voluntari în cadrul programului
Ziua Interacțiunii Om-Animal.

Sursă: pagina oficială a ZIOA.

Diploma acordată proiectului Bursa Specială Student4Student, ca urmare a înscrierii și evaluării proiectului ca având calități de Service-Learning, în cadrul platformei educaționale Roots & Shoots.

Sursa: pagina oficială a Biroului pentru Studenți cu Dizabilități 2014-2017.

Imaginea anunțului prezentării importanței studierii transculturale a atitudinilor față de animale, susținută la Cluj-Napoca de către domnul profesor dr. Dennis Turner, Elveția, unul dintre cei mai cunoscuți specialiști la nivel mondial în domeniul interacțiunilor om-animal.

Sursa: pagina oficială a ZIOA.

Studenți voluntari în cadrul programului Zilei Interacțiunii Om-Animal, oferind membrilor comunității oportunități de învățare despre nevoile animalelor de companie exotice, cu colaborarea Vivariului Universității Babeș-Bolyai.

Sursa: pagina oficială a ZIOA.

Explicații și demonstrații privind interacțiunea adecvată cu pisicile, oferite în cadrul programului Zilei Interacțiunii Om-Animal de către psiholog Ana-Maria Băscianu, consultant în comportament felin.

Sursa: Pagina oficială a ZIOA.

Echipa formată din instructor canin, Iulia Lazăr și cățelușa Bailey, în timpul unei ședințe de activități asistate de animale în cadrul Biroului pentru Dizabilități al Universității Babeș-Bolyai, cu implicarea studenților voluntari de la diferite facultăți.

Sursa: pagina Școlii de Dresaj Canin Pet Joy Sports.

ISBN: 978-606-37-0865-7